Bedrettin Cömert, 1940'da Vezirköprü'de doğdu. Ortaokulu Gürün'de, Liseyi Sivas'ta, Üniversiteyi Roma'da bitirdi. 1970'de, Felsefe Doktoru olarak Türkiye'ye döndü, Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nde göreve başladı. 1974'de, 'Giotto'nun Hayatı' konulu teziyle Sanat Tarihi Doktoru oldu. 1977'de ise, 'Benedetto Croce'nin Estetiğinde İfade Kavramı ve İfadenin İletimi Sorunu' konulu teziyle aynı kürsünün Doç. Dr. öğretim görevlisiydi.

Yazarlığa 1959'larda, lise sıralarında, Varlık Dergisinde şiirle başlayan Bedrettin Cömert, 11 Temmuz 1978'e dek, başta Forum Dergisi olmak üzere birçok dergi ve gazetede yazdı. Amacı, nesnel eleştiri'yi gerçek boyutlarına ulaştırmaktı. TV için türkçeleştirdiği 'Leonardo da Vinci' filmi ve Leonarda üzerine yaptığı TV konuşması ardından, 1976'da yayımlanan, E.H. Gombrich'in dünyaca ünlü 'Sanatın Öyküsü' adlı yapıtını dilimize kazandırması, Bedrettin Cömert'i bir anda 'halkın sevgilisi' haline getirdi. O, artık, kendi alanında bir 'yetke' idi. Ne yazık ki, faşist kurşunlar, başarıdan başarıya koşan bu örnek insanı, 11 Temmuz 1978 sabahı aramızdan çekip aldı. Şimdi Ankara'da, Karşıyaka gömütlüğünde ve milyonların gönlünde yatıyor.

1965'de Roma'da Maria Agostina ile evlenen Bedrettin Cömert, iki oğul bıraktı bize: Roma'da doğan Ergun, Ankara'da doğan Kemal.

Tüm Öğretim Üyeleri Derneği (TÜMOD)'nin 28 Şubat 1979 Çarşamba günü ODTÜ salonunda yapılan törende eşi Agostina Cömert'e verdiği plaketin üzerinde şunlar yazılıdır: «Demokratik ve özerk Üniversite mücadelesine yaptığı [illegible] dolayı Doç. Dr. BEDRETTİN CÖMERT'e [illegible] ONUR ÖDÜLÜ - 1978»

Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü Beytepe Kampüsü'ndeki bir salona 'Bedrettin Cömert Salonu' adını verdi. Salonun ve salonda düzenlenen 'Bedrettin Cömert'i Anma Sergisi'nin açılış töreni 18 Nisan 1979 günü yapıldı. Ankara'da bir caddeye ise, daha önceden 'Bedrettin Cömert Caddesi' adı verilmişti.

Hergün biraz daha büyüyerek yaşıyor Bedrettin Cömert.

45 lira

BEDRETTİN CÖMERT • KALMASIN ELLERİM SİZLERDEN UZAK •

BEDRETTİN CÖMERT

KALMASIN ELLERİM SİZLERDEN UZAK

EVRENSEL YAYINLARI

83

ANKARA
Haziran 79
Mehmet Şevik

30 Eylül 2003
İzmir
Erdal ÖZBAY
[signature]

evrensel yayınları : 1
şiir dizisi : 1

birinci basım :
haziran 1979

evrensel yayınları
mithatpaşa cad. 24/a
yenişehir - ankara

BEDRETTİN CÖMERT

KALMASIN ELLERİM SİZLERDEN UZAK

evrensel yayınları

Kapak düzeni : Nezih DANYAL

Yazarın yapıtları :

a) Yayımlanmış :

— **KADIN VE KERTENKELE— «Gradiva»** (Wilhelm Jensen'den çeviri, Doğan Yayınevi, Aralık 197!, Ankara)

— **GIOTTO'NUN SANATI** (Hacettepe Üniversitesi Yayınları, C-18, Haziran 1977, Ankara)

— **SANATIN ÖYKÜSÜ** (E.H. Gombrich'den çeviri, Remzi Kitabevi, 1976, İstanbul)

— **KALMASIN ELLERİM SİZLERDEN UZAK** (Şiirler, Evrensel Yayınları, Haziran 1979, Ankara)*

b) Yayımlanacak:

— **ELEŞTİRİYE 5 KALA** (Eleştiri yazıları) *

— **DİL VE SANAT** (Dil ve Sanat üzerine görüşler, düşünceler)*

— **BENEDETTO CROCE'NİN ESTETİĞİNDE İFADE KAVRAMI VE İFADENİN İLETİMİ SORUNU** (Doçentlik tezi)

— **CORRENTI DEI CRITICA LETTERARIA NELLA TURCHIA ODIERNA**-1950-1970 (Roma Üniversitesi doktora tezi)

— **MEKTUPLARA KIYMAYIN** (Bedrettin Cömert'in mektupları)*

— **DİLİ DİLLE SEVİŞTİRMEK** (Yazı ve şiir çevirileri) *

— **KADIN VE KERTENKELE— «Gradiva»** (S. Ferud'un, birinci basıma konulmayan uzun ve ünlü önsözüyle birlikte, yeni basım)*

---

* : Bu kitaplar, Hasan Hüseyin tarafından düzenlenip yayıma hazırlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

birinci bölüm :
MEKTUPLARDA KALAN

ikinci bölüm :
ŞİİRLERDE KALAN

a) yayımlanmış şiirler :

b) yayımlanmamış şiirler :

(*) *Bu şiirler ve şiir parçaları adsızdı; birbirine karışmasın diye, kitap düzenlenirken adlandırıldı. — H.H.*

birinci bölüm

MEKTUPLARDA KALAN

Bay Bedrettin Cömert
Lise : 6 — Ed/A, 663
Sivas

«Gürün, 11.5.959

Sevgili kardeşim Cömert,

Mektubunuza hemen cevap veremediğim için üzgünüm. Yalnız size değil, şu bir aydır hemen hiç kimseye yazamadım.(...)

Dedim ya Varlık alamıyorum çoktan beri. Şiirlerinizi dergiden okumayı çok isterdim. Ama şimdilik bu zevki az sonraya bırakıyorum. Onun için bana gönderdiklerinizden söz edelim bir-iki.

Varlık'ın 402. sayısında yayınlanan '**İSTANBULUMSU**' adlı şiirinizin son kısmını önceki mektubunuzdan biliyorum. Tümünü yayınlanmış olarak görmek hoşuma gitti. Bir 'fantezi' demek doğru olur bu şiirinize. Tek başına üzerinde durulmazsa da, ötekilerin içinde gerçek yerini bulur sanıyorum. Gözüme çarpan bir özellik : 'si' takısını çok kullanmış olmanızdır. Nedense çok seviyorsunuz bu 'si' takısını (*).

Bakın, '**Son Durak**'ı daha çok sevdim. Bu şiiriniz, bence, gördüğüm şiirlerinizin en güzeli. Yalnız şu '**katı buz**' sözünü pek tutmadım. Buz zaten katıdır, değil mi? Hele '**Porsuk çayının üstünde bir karış katı buz**' mısraında, bu 'katı' sıfatı pek gereksiz kalıyor. Öyle ya, çay üstündeki bir karış buz elbette katıdır. Yumuşak buz düşünülemez

ki... Bu bakımdan azıcık daha durun bu mısrâ üzerinde. Bir de **'Mangallarda çatır çatır kalın dudaklı mısırlar'** mısraındaki 'çatır çatır' var. Şiiri sesli okuyunca daha çok belli oluyor bu **«çatır çatır»** ın yersizliği. Tırmalıyor kulağı sanki. Bunun yerine **'pıtır pıtır'** demek, şiirin genel havasına daha çok giderdi kanısındayım. Nedense pek 'erkek' duruyor bu **'çatır çatır'**. Bilmem anlatabildim mi? Sonra, şu **'neş'e'** ve **'sihir'** sözcükleri yerine de, pekâlâ, 'sevinç' ve **'büyü'** sözcükleri konulabilir. Örneğin, **'büyülü kent'** demek hiç te azaltmaz mısrâın şiir gücünü. Bilmem ne dersiniz buna?

Çünkü siz bu şiiri pek yakın bir zamanda yazdınız. Bir şiiri eski bir sözcükle de kurmak mümkündür, yeni bir sözcükle de. Yâni, daha doğrusu yabancı ve türkçe bir sözcükle. Sözgelimi, bundan birkaç yıl önce yazılmış bir şiirde bugün yadırgadığımız yabancı sözcükler bulunabilir.Çünkü şair o sözcükle kurmuştur şiirini. Yerine türkçe bir sözcük oturtmağa kalktık mı, şiir aksar, yıkılır. Oysa siz daha pek gençsiniz, sözcüklerinizi, eğer bir fanteziye kaçmıyorsanız, daha çok türkçe seçebilirsiniz ve şiirinizi öyle kurabilirsiniz. Dil çabanız buna elverişlidir. Sizi, bu yönden kutlamak isterim aziz kardeşim.

Evet, **'Son Durak'** güzel bir şiir. Dokunduğum noktaları bir daha gözden geçirirseniz daha da güzel olur sanıyorum. Mektubunuzda bu konuya yeniden döneceğinizi umarım.

'Yüce Dilek' te fena değil. Daha yalın, daha içten, daha yakın bir deyişi var. Ah, şu **'dâir'** sözcüğünü karşılıyacak bir sözcük bulabilsek!.. Çok «yeniçeri» bir sözcük bu. Ama ne yapalım ki «değgin» sözcüğü pek sarmıyor insanı, değil mi?. Ama, övünülecek bir yön, bugünün sanatçısının dil çabasıdır. Az şey değildir bu.

İşte böyle sevgili **Cömert.** Şiirlerinizin geleceğine güvenebilirsiniz. Bu işi salt bir heves olarak tutmadığınızı anlıyorum. Yorulmamanızı dilerim.

Yalnız, size yine ağbice bir öğüdüm var: Şiirlerinizi kimsenin aracılığıyla yayınlatmayın. Yayınlatmayın ki

savunabilesiniz şiirlerinizi. Ne demek istediğimi anlıyorsunuz sanırım? **Halim Yağcıoğlu'nun** yakın ilgilerini biliyorum. Bu ilginin şiirlerinizi yayınlatma yönünden olmamasını dilerim. (...)

Neyse... Şimdilik bu kadarla yetinelim. (...)

Gözlerinizden öper, derslerinizde ve şiir çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Hasan Hüseyin

(*) 402 sayılı Varlık, eğer yanılmıyorsam, 954 Ocak ayında çıkmıştı. Oysa siz 402 sayılı Varlık'ta bir şiirim yayınlandı diyorsunuz. Nasıl olur bu? Gerçi Varlık okumuyorum, ama bir yanlışlık var herhalde?«

**

Bedrettin Cömert'in mektuplarıma ayırdığı dosyadan çıkan en eski mektubum, bu. Öbürleri yitmiş, demek ki.. Onun bana lise yılları boyunca yazdığı mektupları ise ben, ne yazık ki, koruyamadım.

1959'larda, doğum yerim olan **Gürün**'deydim. Ortaokulu **Gürün**'de okumuş olan **Bedrettin Cömert** ise parasız yatılı olarak **Sivas'a**, 4 Eylül Lisesi'ne gitmişti. Bana mektuplar yazar, şiirlerinden örnekler yollar, görüşümü sorardı. Onunla ağabey-kardeş yakınlığı içinde olmamıza karşın, mektuplarımda hep **«siz»** diye seslenmişimdir ona. Bu **«siz»**li mektuplar, liseden sonra **«sen»** li mektuplara dönüşecektir.

Öğretmen-ozan **Halim Yağcıoğlu**, Kasım 1978 sayılı **Kemalist** Dergisinde şöyle anlatıyor Bedrettin Cömert'i:

«... Bedrettin Cömert'i 1958'lerde Sivas Lisesi'nde tanıdım. Gaziantep Öğretmen Okulu'ndan oraya atanmıştım çünkü. Bedri, dikkati çekmeyecek kadar içine dönük, kendi dünyasında yaşayan, maddeden çok sanata tutkulu, dal gibi incecik bir çocuktu. Lise: 9,10, 11'de üç yıl arkadaşlığımız oldu. Gerçekten arkadaştım ben Bedrettin'le... Arkadaşlıktan da öte sağ kolumdu bir bakıma.

Okulun Kültür ve Edebiyat Kolunu dersimin gereği yönetmem, onu bana bağlamış, her alanda yardımcım olmuştu. O yıllarda Sivas Lisesi en parlak yıllarını yaşıyordu. Buna neden eğitsel kollara büyük önem veren rahmetli müdürümüz Mustafa Yenisey'di. Yalnız Lise bölümü olan yatılı okulun tek bir günü boş geçmiyor, saygı değer Sivaslılara peş-peşe gösterilerle zevkli saatler yaşatıyorduk. Kuşkusuz bu hareketli okul yaşamında Bedrettin Cömert'in büyük payı vardı. Küçük yaşına rağmen arkadaşlarının saygısını, sevgisini kazanmış, Lisenin Kültür ve Edebiyat Kolu Başkanlığını oy çoğunluğuyla üstlenmişti. Daha sakalları bile çıkmamıştı oysa.. Zeki bakışları, dikkati, kavraması, düşünmesini bilmesi önde gelen değerlerindendi. Parasız Yatılı Sınavlarına girerek kazanmış, dağıtımda Sivas Lisesi'ne düşmüştü. Bir memur çocuğuydu kısacası! Babasının gönderdiği (5) lira ile yetinmek zorundaydı ay boyunca. Tek koyu renk giysisine dikkat eder, okulun verdiği giysileri belki de kardeşlerine yollardı!»

Okul arkadaşı **Yılmaz Gümüşbaş** ise, **Eylül 1978** sayılı **Türkiye Yazıları** Dergisinde yazdığı **«Bedrettin'e Son Mektup»** adlı yazısında o yılları şöyle dile getiriyor :

«...Sonra, bir film geçti usumdan. Yıllar önceye uzanan, yirmi yıl ötelere giden :

İlk aklıma gelen, Sivas, Ece mahallesindeki iki gözlü evimiz ve senin annemden peynir-ekmek isteyişin: Teyze yav, bu heriflerin verdikleri yemeklen ben doymuyorum. N'olur bana bir dürüm yapsana..' Annem gülerdi... Seni öyle severdi ki, bizden ayırmazdı bilirsin. Evimize gelmeni dört gözle bekler ve senin sevdiğin yemekleri yapardı. İçli köfteyi çok sevdiğini de bilir ve iki gelişinde bir, içli köfte yapardı hatırlarsın. Söküklerini dikerdi annem. Hayriye çoraplarını mendillerini yıkardı. Sonra çeker giderdik çapkınlığa(...)

Elbiselerimizi değişirdik. Yoksuldu babalarımız. Bir kattan fazla elbisemiz olmadı öğrencilik hayatımızda. Bu nedenle değişirdik ceketleri, gömlekleri, gravatları, ço-

rapları bile... Bir kere Vahdet'in mont'unu almış da uzun süre vermemiştin. Az kaldı dövecekti Vahdet seni... Ben de Vahdet'i haklı bulduğum için kırılmıştın bana. Amma öyle bir yüreğin vardı ki, kin ne demek, küsemezdin bile. Bilmezdin küsmesini. Neler yaptık sana daha sonra Akın (*), Hüseyin (*), ben... Neler söylerdik de güler geçerdin. Bilirdin gerçek dostun olduğumuzu. Kızamazdın bize... Küfürlerini unuttum sanma? En iyi bildiğin şeylerden birisi de küfretmekti, lâf aramızda...

Sonra Pınar geceleri, Pınar dergisi... Duvar gazeteleri... Kahveci Ali'nin ufacık çay odasında içilen en ucuzundan şaraplar. (...)

Hamam safalarını hatırlıyor musun? Sen o zaman 50-55 kilo Gandi gibi birşeydin. Natırlara seni gösterip, «aman fazla keselemeyin, sonra elinizde kalır» derdik. Ne güzel saçların vardı? Kıvır-kıvır, pırıl-pırıl... Gözlerinin içi, yüreğin gibi. (...)

Şöyle içimize sinecek kadar harcayabileceğimiz paramız olmadı. Genellikle varlıklı arkadaşlarımız paylaşırdı harcadıklarını bizimle. Severlerdi seni de, beni de... Biz de başka yollarla öderdik onların iyiliğini. Altında kalmazdık hiç... Kötüye de kullanmadık onların bu sevgilerini, ilgilerini... Biz de sevdik, biz de yüreğimizde ne varsa verdik onlara, çoğu zaman da kafalarımızdakini... Ne yapalım varını veren utanmamış değil mi?

Sonra üniversite... Ankara'da yine parasızlıklar. İbo'nun, Atıf'ın (*) gecekondularında ekmeğimizi paylaşarak yaşamalar. İbo en çok kendisinden sigara istenmesine kızardı biliyorsun. Biz de üstüne üstüne giderdik keratanın. N'apalım içimizde en çok onun parası vardı. Çalışıyordu çünkü. Şimdi de milyoner olmuş «inek».

Seni İtalya'ya uğurlamaya gelememiştim şimdi anımsıyorum. Sonra öyle koydu ki bilemezsin? Günlerce kendime küfrettim senin ettiğin gibi...»

(*) Akın Çubukçu, Hüşeyin Deniz. Atıf Cengiz.

Yıl, 1961. **Bedrettin Cömert**, Roma'da. Roma'dan bana yazdığı 11.1.1961 günlü ilk mektubunda şöyle diyor :

«Sevgili ağbiyciğim

Bu mektup hiç te doyurucu olmıyacak. O değin çok yazıyorum ve yazacağım ki! Birçok arkadaş mektup bekliyor. Posta parasına da dayanılmıyor .Ama bir zarfın içinde üç dört mektup gönderiyorum. Başka çare yok. Onun çün sen de kusura bakma. Ve çok dilerim, mektubumu yanıtla. Yurttan gelecek en kısa bir salkıyı bile o değin gereksiniyorum ki! Bir de kısacık şiirini yaz. Odama asacağım.

Böyle, sevgili Hüseyin ağbi. Burası Roma. Deyim uygunsa, Roma kenti, organları en çok ve karmaşık bir canlıya benziyor. Ama öyle düzenli solunum yapıyor, doğudan gelen bizler şaşırıveriyoruz. Her davranışımız acemi ve kaba oluyor.

Eşitlik alabildiğine esiyor. Otobüste yer verme âdeti yok. Buna çok sevindim. Türkiye'de küçüksün -(yaşça)- diye, daha büyüklere ve kadınlara yer vermen gerekir. Ben ise zayıfım. Oturmaklığım gerekiyor. Tedirgin olurdum. Mahsus yüzümü pencereden yana dönderir, daha büyükleri görmezlikten gelirdim. Artık o kaygı kalktı. Yer bulunursa, kalkmamak üzere oturuyorum.(...)

Biraz da kendimden söz açayım. Ayda 80.000 liret burs alıyorum. Pansiyona 35.000 liret veriyorum. Herşeyi içinde. Her türlü konfor var. Televizyonuna dek. Kahvaltım odama geliyor. Nasıl anlatayım. Ne gerekirse, var. Ucuz da. Örneğin bir radyo 20.000 liret. 10.000 liret verdiniz mi güzel bir palto-pardesü alıyorsunuz. Öz olarak, Tanrı'ya şükür, rahatladım.»

Dönelim yine, **Halim Yağcıoğlu**'nun yazısına :

«...... Öğretmenliğim döneminde zekâsı, usuyla parmak ısırtacak tek öğrencim Bedrettin Cömert'e rastla-

dım bir de. O kadar. Ötekiler hep sıradan, kolayca sınıf geçecek yetenekte öğrencilerdi. Ama Bedrettin, zekâsıyla, usuyla korkunçtu.

Onun Kültür ve Edebiyat Kolundaki başarılarını belgelemek için yaptıklarını anımsamaya çalışacağım. Lisenin ders uygulama çizelgesi yanısıra bir de Kültür ve Edebiyat Kolunun uygulama çizelgesi vardır. Bu çizelge çocukların, gençlerin boş zamanlarını değerlendirmeye yöneliktir. Elbette bu işden anlayan yöneticilerin anlayışı, hoş görüsüyle. Bedrettin, bu bakımdan talihliydi. Eğitsel kollara değer veren bir müdürü vardı. Öğretmeni şiirle, edebiyatla uğraşıyordu. Onu anlıyorlardı. Ulusal günleri günü gününe tüm lise öğrencilerine yansıtmasını bilen Bedrettin, bu günlerin dışındaki günleri de değerlendirmesini biliyordu. Her hangi bir Çarşamba günü saat ikide liseye gelecek konuklar şu uğraşlarla karşılaşabilirlerdi. İkinci kattaki ana caddeye bakan büyük kitaplıkta bir açık oturum uygulanmakta, büyük bir sınıfta kitap piyangosu çekilmekte, aşağıda fizik laboratuvarının anfisinde her hangi bir öğretmen arkadaşımız son sınıf öğrencilerine konferansını dinletmekte, başka büyük bir sınıfta dokuzuncu sınıf öğrencilerinin katılacağı, okul veya Sivas Memleket Hastanesinin doktorlarından birinin verdiği mastırbasyonun zararları, kendi vücudunu tanımak, gereklerini uygulama konferansı, Müzik odasında Veysel Arseven'in hazırladığı açıklamalı Klasik Batı Musikisi konseri, büyük salonda 9 ve 10. sınıfların sırayla hazırladıkları haftalik gösterilerden biri, birinci kat duvarlarını kaplayan öğrenci karikatür, afiş, yazı veya resim sergileri, sayılarını anımsıyamadığım kadar çok ama özenle hazırlanmış öğrenci okul gazeteleri, duvarlara dayalı vitrinlerde yeni çıkan kitaplar ve dergilerin sergilenmesi, okulun ana kapısından girişte, yemekhaneye girişte kara tahtaya yazılmış ve her sabah değişen (Doğru Konuşalım) sözcük oyunu, camlı haberler dolabında okulla, sanatla ilgili haberlerin kopyaları, kayıp eşya dolabındaki bulundular çizelgesi, Türk ve dünya büyüklerinin her hafta değişen portreleri, döviz halinde yazılmış büyük sözleri, her sınıfta kurulmuş dipteki camlı sınıf kitap-

lıkları, Sivas dolaylarındaki çermiklere yapılan geziler, son sınıf ve ara sınıf tanışma, kaynaşma çayları hep, hep Bedrettin Cömert'in, ince zekâsı ve insanlara olan sevgisinin yankılarıydı. Ben öğretmen olarak salt Bedrettin'in hazırladığı gerçekçi, yapıcı çizelgeleri Müdürümüze imzalatmakla görevliydim. O hepsini düşünüyor, hazırlıyor, alkışlanıyor, kalpleri kazanıyordu.

(...) Bedrettin fedakârdı. (...) Sessiz, terbiyeli bir öğrenciydi Bedrettin. Aradığı tek şey anlayış ve şefkatti belki de... Yatılı okullardaki tüm öğrencilerin birleşik yaraları, kaderleridir bu. Şefkat, sevgi, anlayış... Beden eğitiminden 9 alan bu seçkin öğrencinin 10'dan aşağı not aldığına 3 yıl içinde tanık olmadım. Ders kitaplarını sanırım hiç okumazdı. (...) öğretmenlerini dikkatle, kendini vererek dinlerdi o kadar. O ders kitaplarının dışında usunu, kültürünü geliştirecek, zenginleştirecek kitaplar okuyordu. Küçücük harçlığı kitap almaya yetmezdi. Ama okuyordu. Bir dâhi çocuk değil miydi o? Liseden sonra İtalya'da bir burs kazanarak Sanat Tarihi Eğitimine gitti. Uzun yıllar öğretmenini unutmadı. Şimdi kartlarına bakıyorum da güç tutuyorum gözyaşlarımı... Kim, neden öldürdü Bedrettin'i? Bu gerçeği ilgililer aydınlığa çıkaracak kuşkusuz. O yumuşak, insan sevgisinden başka yüreğinde sevgi taşımayan bir aydınımızdı. Hacettepe Üniversitesinde seviliyor, sayılıyor, aranıyordu. Koskocaman bir sanat tarihi kitabını çevirmiş, sanat kitaplığımıza kazandırmıştı. Bu, ilerisi için bir işaretti sadece. Bedrettin, büyük düşüncelerin adamıydı. (...) Hatıramda incecik dal boyu, gözü rahatsız etmeyen yüz çizgileri, zeki gözleriyle bana bakacak «—Yararlı olalım öğretmenim...» diyecek herzaman. «—Sanatı sevdirelim çevremize, huzur sanatın sıcak soluğunda!»

Yıl, 1959. **Bedrettin,** lise son'da.

Ona Gürün'den yazdığım 22.7.1959 günlü mektubumda şöyle demişim :

«Demek yazları gidiyorsunuz Eskişehir'e? Çok güzel. dost'un Temmuz sayısını okudunuz mu? Hangi şiirlerinizi, nezaman göndermiştiniz? Mektuplarımı bir daha

okuyun. Size yazdıklarım, uzun bir çilenin öğrettikleriydi. Yine tekrarlıyorum: Yazın, atın bir köşeye, yine alın elinize. Durmadan yazın. İvmeyin. Şiir ivmeye hiç gelmez. Hikâye, belki. Ama sakın yorgunluk vermesin böylesi cevaplar size! Bir sanatçının kamçısıdır böylesi cevaplar. İlerisi için iyidir. İnsan, kendi kendini aşmak için çabalar ve birgün dileğine kavuşur.

Bana en son gönderdiklerinizi okudum. **'Bozkır Çocuğu'nu** geçiyorum. **'Alın üstüne-Morun üstüne-Kızın üstüne'** adlı şiirinizin adı bana bir halk türküsünü hatırlattı : **'Alın üstüne, morun üstüne, sanırım ki kan damlamış karın üstüne'.** Evet, halk motifleri kullanılır. Yalnız, **'Akşamlarda seviler yanar alın üstüne', 'Akşamlarda seviler ağlar morun üstüne', 'Akşamlarda seviler coşar kızın üstüne'** ve sonra **'sızar gider', 'acır gider', 'dalar gider'** biçiminde bir soğukluk, bir yapmacıklık var gibime geliyor? Şiiri daraltıyor sanki, çerçeveliyor. **'Kızın üstüne'yi** de pek sevemedim. İyice düşünürseniz, anlarsınız. Bu şiiri daha işleyiniz. Sıcak bir deyiş vermeğe çalışınız. **'Acun', 'zaman', 'nedenler', 'kutup adaları'** bu şiiri soğutuyor. Bu sözcükler bu şiirin değil gibi. Bilmem, anlatabiliyor muyum? Yazmakla olmuyor ki...

'Kırık Yaşamaların Ülkesinden'e gelince : **'şavk'** sözcüğü yersiz. **'Işık'** daha yatkın değil mi? Kumaşlardaki 'frapan' renkler gibi 'frapan' sözcükler bazan şiiri öldürür. O mısra, ya da şiir o sözcüğün ağırlığı altında ezilebilir. Sonra, dediğiniz gibi, **'turunç bahçeleri'** yerine başka birşey deyiniz. Ama **'altın saraylı ülkeler'** de iyi değil. Şöyle canlı birşey olsun. Etimize yapışık olsun. Şiirin bugünkü karanlıklığı sembolistlerin karanlıklığına benzemez. İlerde yine döneriz bu konuya. Şimdilik bu kadarla son veriyorum diyeceklerime sevgili kardeşim Cömert.

Gözlerinizden öper, iyi günler dilerim. Yeni şiirlerinizi de okuruz değil mi? Kimbilir neler getireceksiniz Eskişehir'den?»

Kitabın birinci bölümüne **«Mektuplarda Kalan»** dememem boşuna değil. **Bedrettin Cömert'in** ilk şiir çalışmaları,

yazılışlarından yirmi yıl sonra elime geçen bu mektuplardadır. Bunlar da olmasaydı, belleklere sığınmak zorunda kalacaktık. Bellek!.. Hesabına geleni tutan, gelmeyeni kapıdışarı eden seçici!..

Bedrettin Cömert'ten kalanları kitaplar haline getirmeyi düşündüğümde, ilk kitabın onun şiirlerine ayrılmasına karar vermiştim. Çünkü **Bedrettin Cömert,** eleştirmen olmadan önce, çevirmen olmadan önce, Sanat Tarihi Kürsüsü asistanı ve doçenti olmadan önce ozandı. Lise sıralarında başladı onun ozanlığı ve, ilk—göz—ağrısı olarak, hiç bırakmadı onun yakasını şiir. **Bedrettin Cömert'i** bazı dergilerde yayımlanmış şiirlerinde değil, o şiirlerin mutfağı demek olan mektuplarında ve mektuplarda aramak gerekiyordu. O yüzdendir ki, onun yayımlanmış, yayımlanmamış, yarım kalmış şiirlerini biraraya getiren bu kitabı hazırlarken mektuplara başvurmak zorunda kaldım. Bütün üzüntüm, onun bana yazmış olduğu lise yılları mektuplarını saklayamamış, koruyamamış olmamdan ileri geliyor. Ama o, benim kendisine mektuplarımdan bazılarını canı gibi korumuş. Bunu da, onun kahpece vurulup öldürüldüğü 11 Temmuz 1978'i izleyen aylar içinde öğrenebildim ancak. Ak kâğıda döktüğü, dökmeğe çalıştığı o renkli dünyasını derleyip toparlarken insanüstü bir soğukkanlılık göstermeğe çalıştığımı burada 'itiraf' etmeliyim. Kendisine gelen ve kendisinin yazdığı mektupları zaman sırası içinde ele almak zorundaydım. Çünkü, **Bedrettin Cömert,** dediğim gibi, bu mektuplardaydı, herşeyden önce. Bir kimseye çalışkandı, zekiydi, kültürlüydü, insancıldı, dâhiydi, dost-canlısıydı demek kolay da, bu sıfatların içini doldurmak kolay değil. Ortaokul yaşlarında oluşmağa başlayan kişiliğimiz bizi nerelere götürmüştür? Önemli olan, bu soruyu doğru yanıtlamaktır.

Halim Yağcıoğlu ile, 1960'lardan sonra Ankara'da belki bir kez karşılaştık. O, bana, «Hasan Hüseyin sen miydin?» dedi. Bense, sadece gülümsedim. Bir daha da görüşmedik sanırım. Şunu belirtmek zorundayım ki, **Bedrettin Cömert'i** lise çağında çok iyi tanımış Halim Yağcıoğlu; ve sözünü ettiğim yazısında çok doğru tanıt-

mağa çalışmış. Elime geç geçen yazısını saygıyla okudum.

Yine Gürün'den, 3.10.1959'da yazdığım bir mektubun bazı yerlerini birlikte okuyalım :

«Sevgili kardeşim Cömert,

Önce özür dilerim, yazamadığım için. Nedense pek dağılıyorum yazın. Oysa avuç içi kadar yer Gürün.

Mahmudiye'den gönderdiğiniz mektubu ve Varlık'ı almıştım. Varlık'taki şiirinizi okudum. Daha önce bana göndermiş olduğunuz için tanıyordum o şiirinizi. Demek İstanbul'a gittiniz? Çok iyi. Ankara'ya da uğradınız mı? (...)

Mahmudiye'den yolladığınız şiirlerinizi sonra konuşalım. Bugün hiç te iyi değilim. Birkaç hikâye yetiştirmek zorundayım, hava da öylesine pis ki!.. Sevmem bu kapalı havaları. İçim kabarır nedense... Şu günlerde Gürün pek berbat.

Varlık'taki şiiriniz hakkında daha önce birşeyler yazdığımı sanıyorum. İyi, hoş, yayınlanmış, fakat ben pek tutmadım o şiiri. Mektubumu bir daha okuyun. Sevmediğim yerler, vardı onda. Daha iyi olması için yazmıştım. Bence bir şiirin bir dergide yayınlanması değerini artırmaz. Şairi köstekler. Ama bu kişiden kişiye değişen bir hâldir. Yeni şiirlerinizi görmeyi çok isterim.

Ben Varlık okuyamıyorum. Aylardır, sizin gönderdiğinizden başka Varlık görmedim. Şiirlerinizin yayınlandığı sayılardan gönderirseniz pek memnun olurum. Bunu, Gürün'de kaldığım sürece rica ediyorum.(...)

Yağcıoğlu Sivas'ta mı? Başka kimler var? Dernek yine başladı mı çalışmalarına? Pınar çıkıyor mu? Yeni bir biçim vermek niyetinde misiniz? Duyduğuma göre, ye-

ni baskı makinaları geliyormuş Sivas'a. Olanaklarınız genişliyor demektir. İyi şeyler yapacağınızı umarım bu yıl.

Yine haberleşelim Bedri'ciğim. Derli-toplu olabileceğimiz günlere girdik demektir. Yaza benzemez artık.

Çalışmalarınızda başarılar diler, gözlerinizden öperim. Yılmaz'a, Varol'a, tanıdıklara selâmlar. (...)»

Şu okuyacağınız, ona, 1959 yılında yazdığım mektupların belki de sonuncusu:

«Gürün: 1.11.959

Sevgili kardeşim Cömert,

Son mektubunuzu alalı on gün oluyor. Karşılık için daha uygun bir zaman bekliyordum ama, baktım bizim Bekir gidiyor Sivas'a, bu mektubu gece yazıp onunla göndermeyi düşündüm. Daha çabuk geçer elinize. (...)

Gönderdiğiniz Varlık'ı aldığımı bildirmiş miydim? Bundan böyle hep gönderirim diye yazıyordunuz. Hayır iki gözüm, benim için yorulmayın. Ben sizden, şiirleriniz bulunan sayıları istemiştim. 15 Ekim sayısını E. A. göndermişti. **'Kalamışta akşam aşksız da güzeldir'** adlı şiirinizi okudum. Bence bu 'Alın üstüne...'den güzel. Görüyorsunuz görüşlerimi açıkça bildiriyorum. Mektupla gönderdiklerinize gelince: **'Hadi ağla ben gidiyorum'**ı sevdim. Yalnız şu soru işaretlerini at. Zaten söz kendiliğinden soruya çıkıyor, değil mi? Bir de, noktalama işaretlerini azaltırsan iyi olur sanıyorum. Şiirin hızını kesiyor bunlar. Bırak, okuyan noktalasın şiiri!

Sonra, bu şiirdeki üçüncü 'kıta'yı biraz yont. **'Uçuşmak'** eylemi çoğulluk bildirir. Kuşlar uçuşur, ama kuş uçuşmaz. Olumsuzluk uçar, uçuşmaz. Ancak, **'olumsuzluklar uçuşur'** denseydi olurdu bu. Bilmem anlatabiliyor muyum?

'**Pırıldakçı Abla**'yı beğenmedim. Belli ki hiç işlenmemiş bir şiir. Baktığınız yeri şiirle gösteremiyorsunuz. Yöneliş var, anlatış yok. Yâni deyiş güçlü değil. (...)

Başka ne gibi yenilikler yaparsanız duymak isterim. Yağcıoğlu'nun orada oluşuna sevindim. Varlık'ın 15 Ekim sayısındaki şiirini bir hikâye tatlılığıyla okudum. Yeri gelirse selâmlarımı söyleyin, memnun olurum.»

Bedrettin Cömert'in İtalya'dan yazdığı ikinci mektup ise aşağıda. Şiirle ilgili bölümlerini alacağım buraya; tümünü bir başka kitapta vermek istiyorum.

«Perugia Nisan, 1, 1962

Sevgili ağbiyciğim

Bu sana bir yıl üç aydan beri ikinci mektubum. Birincisine ve geçenlerde bayram dolayısiyle gönderdiğim tebriğime karşılık vermedin. Ama sanma ki, mutlak karşılık istiyorum sevgili ağbiy! Biliyorum. sen fırsat bulsan yazarsın, seni tanıyan hiç bir kimseyi boşvermezsin. Ve ben senden hiç te yanıt beklemeden yazıyorum. Bir ara zaman bulup ta, iki satırcık olsun yollarsan, mutlu kılarsın buradaki yalnız beni. (...)

Ben şiiri de yürütmeğe çalışıyorum. Hiç bir dergiye yollamıyorum. Şimdilik kendi kendime uğraşıyorum. Amacım şiir yazabimek, bir şeyler başarabilmek şimdilik. Yayınlamak, nasıl olsa olur. Anlıyacağın dolu yayınlanmak istiyorum.

Senden bilmem bir ricada bulunabilir miyim! Bir gazetenin muhabirliğini yapmak istiyorum. Radyo, Televizyon ve gazetelerle daimi irtibattayım. Hatta spor da dahil hertürlü haber verebilirim. Bana tanıdığın gazetelerle tavassut edersen çok sevinirim. Bu arada İtalya'da bu yıldan başka 4 yıl daha kalacağımı hatırlatmak isterim. Sanat haberleri de verebilirim.

Sana bir denememi yazıyorum. Daha ilk yazıldığı gibi. Dün yazdım. Buna bir şiir olarak bakma. Başarılı denemelerim var, ama genellikle uzun, başını ağrıtmak istemem.

yerleşik bir noktada
hep aynı toplama işlemini yapıyordu
naftalin olduğu zaman
atlar kişnemezdi
ona göre
ama atlar odalara girdikleri zaman
koskoca bir mart ayı
alıp gidiyordu
en genç naftalinleri
ve o
çenesi çıkmış bir yüz gibi
anlamsız çıngıraklarla
hep aynı toplama işlemini yapıyordu
yerleşik bir noktada.

Mart 31, 1962

Çok oyaladım seni sevgili ağbiy. Biliyor musun o kadar rahatladım ki, sana şu mektubu yazmakla. Yalnızlık kötü şey. Buralarda insanın bir dinliyeninin olmaması kötü şey.»

Dersleri ağırlaşmıştır. Yurt özlemi ağır basmaktadır. Şiir ise yakasını bırakmamaktadır. Şöyle anlatıyor durumunu, Roma'dan yazdığı 15 Mart 1963 günlü mektubunda:

«Sevgili ağbiyciğim

(...) Böylece iki yıl üç ay geçti İtalya'ya geldiğimden beri. Nasıl geçti bilmiyorum. Birinci yıl italyanca, ikinci yıl lâtince öğrendik, şimdi ise fakülteye başladık. Dersler çok kazık. Dil bakımından hiç bir güçlüğüm yok, yok ama geriye öz kalıyor, o da oldukça kalın. Bu yıl dört dersin imtihanını vermem gerek sınıf geçmem için. Daha çalışmaya başlıyalı bir hafta oluyor. Hazirana Ortaçağ Tarihi (bin sayfa), Pedagojiyi (800 sayfa)

vermeyi kuruyorum. Şurada iki buçuk ay zaman kaldı. Her ikisini de yetiştireceğimi aklım kesmiyor pek. Eylüle Cografya (ki derslerin en oturaklısı, en korkuncu) ve Tiyatro Tarihini hazırlayacağım. Böylece geçeceğiz sınıfı. Hepsini veremesem de kalmak yok zaten. (...)

Arada sırada da yazıyorum. Fakat şu son zamanlarda öyle bir güvensizlik içindeyim ki, tüm yazdıklarımı boşuna yazıyormuşum gibi geliyor, kendisine okuduklarım anlamıyorlar, ileri geri konuşuyorlar, sinirlerim geriliyor, bırak diyorum kendi kendime, sonra yeni bir çaba gösteriyor kendini, güç buluyorum, yazmaya başlıyorum. Bu arada senden bir ricam var: son yazdıklarımdan bir ikisini sana yolluyorum. Uzun uzadıya eleştirmeni istemiyorum. Salt sevgili ağbiy, yazmaya devam et, veya bırak yazmayı, iş kalmamış sende de. İstediğim bu. Fazla kâğıt kaplamasın diye mısraları düz satır durumunda yazacağım.

(...) Bilsen ağbiy o kadar yalnızım ki. Şu dört yılı da bitirip hemen dönmeyi düşünüyorum. Artık dayanamıyorum. Her taraf, her şey ve herkes yabancı. Dillerinden anlamak, onlara dille uymak bir şey ifade etmiyor. Kişi ancak yurdunda mutlu olabilir. Bu kanıya vardım ben. Sevdiğim kimselerden mektup geldikçe anlatamam nasıl sevindiğimi.

Senin HİROŞİMA'yı dört gözle bekliyorum .(...)

Bedrettin»

Yıl, 1966.

Bir süre aradan sonra **Varlık** Dergisiyle yeniden ilişki kurmuştur. Şiirlerinden bazılarını **Yaşar Nabi Nayır'a** yollar. Yaşar Nabi Nayır, 20.4.1966 günlü yanıtında şunları der Cömert'e :

«Sayın Bedrettin Cömert,

İçten gelerek yazıldığı belli mektubunuzu memnuniyetle aldım. 'Önceleri her yazdığımın güzelliğine inanı-

yordum. Şimdi ise şiirin her şeyden önce bir bilinç işi olduğu kanısındayım' diyorsunuz. Sizde bu şüpheciliğin uyanmış olduğuna sevindim. Çünkü genç bir sanatçı için en büyük tehlike artık olgunluğun sonuna varmış olduğu ve ne yazarsa mükemmel olacağı kanısının uyanmasıdır. Bunu tecrübeme dayanarak söylüyorum. Otuz yıldır şiir yazan kişilerde bile birden bire bir hava boşluğuna düşmüşçesine inişler düşüşler oluyor. İyi şair işte Tarancılar, Kanıklar gibi bu düşüşleri-hiç değilse bir dereceye kadar-önlemesini bilenlerdir. Bu açıdan size son gönderdiğiniz şiiri de birkaç ay bekletip tekrar üzerinde durmanızı tavsiye edeceğim. Bu çeşit tavsiyeler ne alan için ne de veren için hoş olmaz ama neylersiniz, benim işim de nankör, acı bir iş. Kısa şiirlerinizde gösterdiğiniz başarıyı uzunlarında kaybediyorsunuz. İtalyan şiirinin tesiri altına girmemeye, kendi havamızı kaybetmemeye çalışın. Ne diye kitap çevirisine vermiyorsunuz kendinizi o da olgunlaştırır bir sanatçıyı.

Vigorellinin konuşmasını memnuniyetle basarım. Özellikle fikir ve edebiyat özgürlüğü konusunu işlesin.

Çok selâm ve sevgilerimle.»

Yıl, 1968.

Çalışmakta olduğum dergi 31 Aralık 1967'de kapanmış, işsiz kalmıştım. 'Koma'daki **Forum** Dergisinin yöneticiliğini aldım üzerime, belki kurtarırım da işsizlikten kurtulurum diye!... İlk işim, **Bedrettin Cömert'e** mektup uçurmak oldu : Bedrettin, yetiş imdâdıma!

Roma'dan, 31 Ocak 1968 gününde yazdığı mektubun birkaç satırını buraya, onun dostluk, kardeşlik, özveri anlayışını vurgulamak için aktarıyorum :

«Sevgili abiyciğim,

Mektubuna çok sevindim. Böyle ansızın derginin kapanacağı aklımdan geçmezdi. İnşallah Forum yoluna girer de rahata kavuşursun.

Bana gösterdiğin güven duygusuna ne kadar teşekkür etsem az. Elimden geleni yapacağıma inanabilirsin.(...)

Bedri»

Bedri, 'nesnel eleştiri' rüzgârını, daha kendisi Roma'dayken estirmeğe başlamıştı Türkiye'de. Ona dost ve düşman kazandıran bu eleştirilerinin çekirdeği ise bana yazdığı mektuplardadır.

İşte, Roma'dan yazdığı 18 Şubat 1968 günlü mektuptan bazı bölümler :

«Sevgili Hüseyin abiy,

Bilmem bundan önce gönderdiğim yazıyı beğendin mi? Şimdi bir yazı daha yolluyorum. Türkçemin ne denli tatsızlaştığını, yoksullaştığını göreceksin. Havayı muhafaza etmek kolay değil. Sabah akşam başka bir dili konuşup, o dilde okuyup yazmak, insanda öylesine bir yozluk yaratıyor ki, düşündüklerimi kendiliğinden gelen sözcüklerle değil de, zorla bulup çıkardığım sözcükler-le anlatmak zorunda kalıyorum. Ama daha çok ruhi bir durum bu. Nitekim Türkiye'ye ayak basar basmaz en eski dil alışkanlıklarıma dönüveriyorum. Uzun lâfın kısası, gitmiyen cümleleri düzeltiver. Sonra yanımda bir türkçe sözlük bile yok. Örneğin 'safha' nasıl denir, hatırlayamadım. Bu gibi aksaklıkları onarıver lütfen.

(...) Yine değindiğim bir başka olay da, son zamanlarda Amerika'da bilmem ne kurumunun Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya verdiği ödüldür. Sorun Dağlarca sorunu değil. O (...) âlet oluyor. (...) Vietnam aleyhine şiir yazıp, savcılıkta ifade verirken, aynı etiketle Amerikalı'lardan ödül alıyor. Asıl beni çileden çıkaran, seçmeyi yapan kurulun, Türkiyenin En Büyük Şairi gibi bir hezere uydurmuş olması. Pardon, Yaşıyan En Büyük Şairi olacak. Lâfa bak, herifler hâlâ şiir denen fenomenin gölgesine bile varamamışlar. Şairin en büyüğü, en küçüğü olur mu hiç? Şair şairdir. Doğaldır ki her şairin kendine özgü bir niteliği vardır. Doğaldır ki bir şairin örneğin toplum anlayışı başka biriyle karşılaştırılarak, şöyle ya

da böyle diye, bir yargıya varılabilir. Ama iki şair salt şiir yönünden nasıl olur da iki pehlivan gibi oranlanır? Bilmem anlatabildim mi? (...)

Bedri»

Bedrettin Cömert'in bütün derdi, benim **'kızılırmak'**ı italyanlara okutmaktı. Yıllarca yanıp tutuştu bu istekle. Sonunda başardı.

Roma'dan yazdığı 17.12.1968 günlü mektubunda şöyle diyor:

«Bugün öğleden sonra, Nâzım'ın şiirlerini İtalyancaya çeviren kadının evine gideceğim. Adı Lussu. Senin Kızılırmak'ın çevrilip yayınlanması için. Pek zor bir iş olacak. (Yâni çeviri zorluğu.) Sonra Lussu ile işbirliği yapmak istemiyordum. (...) Fakat başka çarem yok. Ben çeviririm. Fakat, bu işten anlıyan birinin bir süper vizyon yapması lâzım. Bu işe de en elverişli Lussu. Nâzım'ın şiirlerinin öyle şâhâne çevirilerini yaptı ki, bütün sapmalara rağmen, daha iyisi yapılamazdı. Sonuçtan seni haberdar ederim. Birkaç şiirini çevirdim. Kızılırmak pek çetin. Fakat, senin için, benim için, hepimiz için bu çetinliği kırmak gerek. Kıracağım da.

Bedri»

Bedrettin Cömert, tuttuğu işin arkasını bırakan kimselerden değildi. Kafasına koyduğu şeyi mutlaka sonuçlandırmak isterdi. Güçlükleri yenmek, onu bayramsal sevinçlere götürürdü.

Yine Roma'dan yazdığı 3.2.1969 günlü mektubun bazı bölümlerini birlikte okuyalım :

«Kızılırmak'ın çevirisini, bir iki sayfa hariç, bitirmiş bulunuyorum. Şimdi düzeltmeler için Lussu'da. Fakat, gördüğüme göre, Lussu'nun düzeltmeleri dilbilgisi ve sentaks düzeltmelerinden öte gitmiyor. Bunun için mutluyum. (...) Özellikle, türkçe gibi ön-ekten ve harfi-târiften yoksun, yani hal eklerinin sözcüklere perçinleme eklendiği, dolayısiyle şiir dili bakımından pek kıvrak olan bir dilden, İtalyanca gibi mantıksal açıklığına

en matematiksel kurallarla kavuşturulmuş, dolayısiyle düz yazı niteliği artmış bir yeni-lâtin diline yapılan çevirilerde en çok beliren tehlike şiiri düzyazıda yitirmek tehlikesidir. Birçok durumlarda ne yazık ki bunun önüne geçmek imkânsızdır. (...) Neyse, 10-15 güne dek Lussu'dan alacağım. Oturup, matbaa için, yeniden daktiloya çekmem ve gerekli notları koymam gerekiyor. Notlar diyorum, çünkü bazı noktaları anlamak için gerekli ipuçlarını vermek zorundayız. Aksi halde anlaşılmamak tehlikesine giriyoruz. Yani, tarihsel nitelikteki açıklamalar. Yoksa ben, şiir yapıtının, eleştirisel niyetle de olsa, notlara boğulmasına karşıyım. En az gerekli olana taraftarım. Dediğim gibi çevirmediğim, çeviremediğim bir iki sayfa var. 18. sayfanın altından kalkamadım. Acele yardım et bana. Sonra, 29. sayfada 'em em — diye diye ağladıkça'daki 'em em'i yerine oturtamadım. Bu çeviri bana bir şey öğretti. Her şeyden önce bir şiir yapıtına diri bir beyinle, fırıl fırıl bir muhakeme yetisiyle bakmanın gerekliliğini öğretti. Bu iki noktayı acele tarafından yollayıver.

Bedri»

Yıl, 1969.

Forum Dergisi, canını dişine takmış, yürüyor. **Bedrettin Cömert,** çok değerli yazılar, eleştiriler, çeviriler yolluyor Roma'dan. O, birikimlerine bir kanal bulmuş olmanın mutluluğu, bense Forum'a bir 'ana direk' bulmuş olmanın sevinci içinde, 15 günleri tespih taneleri gibi kaydırıp gidiyoruz. Bedri'den yazı gelmişse, yeni sayı hazır demektir.

Ona, 23.2.1969 günlü mektubumda şöyle demişim :

«Sevgili Bedri,

(...) Sen bana neden şiir yollamıyorsun Bedri? (...) Şu anda İtalya'nın en güçlü şairlerinden örnekler-hayat öyküleriyle birlikte-verebiliriz Forum'da. Çalışman varsa, yolla.»

Roma çıkışlı, 4 Mart 1969 günlü mektubu şöyle :

«Sevgili Hüseyin abi,

Mektubuna pek sevindim. (...) Nâzım Hikmet ince lemesiyle birlikte birkaç şiirimi de yollıyacağım. Fakat ben şiirlerime güvenmiyorum artık. Şiirdeki duyarlığımı eleştiriye uygulayınca daha verimli, daha yararlı oluyorum. Kendimi ozan saymıyorum senin anlıyacağın. Sen göndereceğim şiirleri basıp basmamakta serbestsin. Forum'un gidişine ayak uydurur sayarsan bas, yoksa istemem. Gençliğimin ilk yapmacık heyecanlarından sıyrıldım artık ,

Bedri»

Canım Bedri !

Bunları yazan, yirmidokuz yaşlarında, gencecik bir adamdı oysa!.. Daha yirmidokuz yaşında, kendini «gençliğin ilk yapmacık heyecanlarından sıyrılmış» sayıyordu!.. Ne kalmıştı 11 Temmuz 1978'e? Sadece, dokuz yıl!..

Koruduğu mektupları gözden geçirirken buldum 21.4.1969 günlü mektubumda şunları demişim ona :

«Bedri, Sevgili Cömert!

(...) Senin şiirlerden birini 15 Nisan sayısına koydum, birini de 1 Mayıs için hazırladım. Neden? İyi şiirler onlar. Sen bana, varsa, başkalarını da yolla. Yâni, şiir çalışıyorsan, hiç durma, yolla bana! Bıktım artık, yozlaştırılmış toplumculuktan, toplumculuk adına, şiir diye döktürülen rezaletlerden. Vaktim olmuyor ki, toplumcu şiir konusunda birkaç aydınlatma, uyarma yazısı yazayım. Beni yanlış anlamalarından korkuyorum. Öyle saçmalıklar geliyor ki elime, aklın durur, Bedri! Gerikalmışlık gerçekten felâketmiş! (...) »

Ankara'da, Mithatpaşa caddesinden Mithatpaşa caddesine yolladığınız mektup üç günde varırken yerine, 21 Nisan günü Ankara'dan postaladığım mektup 24 Nisanda ulaşmış Roma'daki Bedri'nin eline!.. O da hemen yazmış bana: «Roma, 24 Nisan 1969».

«İki gözüm abiy,

Şiirlerim için söylediklerin gerçekten beni sevindirdi. Hernekadar yavaşlattıysam da şiir çalışmalarım devam

ediyor. Senin bu son görüşün bu işi ciddi yürütmeme bir itki olacak. Sana iki tane daha yolluyorum.

(...) Ha, sana yakında bir sürprizim olacak. Bir çevirimi (ki uzun bir şiir, bir destan çevirisi, sana adayacağım. Ve 'Kızılırmak ozanına' diyeceğim) sana yollıyacağım. Bilmem nasıl yayınlarsın. Kızılırmak kadar uzun. Bir dergi ister. Parçalı yayınlamak yıkar şiiri. Neyse sen düşünürsün.

Bedri»

«Ankara, 16.7.969

Bedri, Sevgili Bedri;

(...) 1 Temmuz sayısına, senin, Marx'tan çevirin 'Para' ile, Muzaffer Hacıhasanoğlu'nun 'Para' adlı yazısını koydum. Senden de bir şiir : 'Şempanze'.

Kızılırmak'ın çevirisini aldığımı yazdım mı sana, bilmiyorum. İnan ki unuttum. Birtakım rezaletler bitsin de öyle ele alayım, dedim, aradan bukadar zaman geçti.

Bu pazar günü Zeki ve Sümer'le buluştuk. Onlar italyancasını okudular, ben dinledim. Birkaç sayfa üzerinde anlam kayması bulunup bulunmadığını araştırdık -zaten önemli olan da buydu-; gerisine bakmağa lüzum görmedik. Çünkü bu iş, sen buraya gelmeden halledilir gibi değil. Nasıl olsa geleceksin; geldiğinde bir-iki günümüzü başbaşa geçirir, çeviri üzerinde çalışırız. Sanırım, en doğrusu da budur. Şiirde en küçük bir yanlış anlama, bütün yapıyı yıkabilir.»

Bedrettin'in mektupları gittikçe kısalmağa, telgraf niteliği kazanmağa başlamıştı. Evliydi, okuyordu, çalışıyordu, yazıyordu. Roma'nın temposuna ve ritmine kaptırmıştı kendini. Önceleri mektuplara dağıttığı konu ve sorunları, gide gide, yazılarına koymağa yönelmişti. İtalya'dan ayrılacağı günler de yaklaşmıştı. O günlerdeki ruh halini burada değil, mektuplarla ilgili kitapta anlatmağa çalışacağım.

Roma'dan yazdığı 25.12.1969 günlü mektubundan şu birkaç tümceyi, şiirle ilgili olduğu için alıyorum buraya:

«Sevgili abi.

Acele yazıyorum. (...)

Sorunların çoğunu ya çözdüm ya da bir yana bıraktım. Çalışmaya başladım. Epeyi şiir yazdım. Öteki sayılara yollarım. Elimde çeviriler var. (...)

Bedri»

1970 yılı içinde Ankara'ya dönen **Bedrettin Cömert'in** benimle yazışması bitmiş, bu kez de Ankara dışındaki dostlarla başlamıştı. Örneğin, İstanbul'da oturmakta olan eleştirmen **Âsım Bezirci'ye** yazdığı **24 Ocak 1971** günlü mektubunda şöyle diyordu :

«Sevgili Asım abi ,

(...) Bugüne dek ancak (çünkü haftada yalnız üç gün kütüphaneye gidebiliyorum) **Kaynak, Yaprak, Nokta** ve **Sanat ve Edebiyat** dergilerini **taradım, işime yarayacak** yazıların fişlerini çıkardım. O zamanlar ben ilkokula gidiyordum. Kaynak'ın son zamanlarında ise orta okuldaydım. Şimdilik şu izlenim uyandı: o ne şiir furyasıymış. (...) Bir de Salah Birsel'in 'incilerini' gördüm. Çeşitli dergilerde yayınlanmış. Belki ilkin Edebiyat ve Sanat dergisinde (1947) yayınlanmaya başlanmış. Şiirin ilkeleri konusunda 'inciler'. Bu kişileri kınamıyorum. Ülkenin düşünce koşulları öyleydi, kabul. Fakat insanda biraz da insaf gerekli. Sen bu konularda yüzeyden de olsa sistematik bir çalışma yapma, ve tut, şiirin ilkeleri diye, oradan buradan, belirli bir tutarlılıkla da derlenmemiş, düşünceleri bir araya getir ve bilgelik tasla. Bakıyorum da, bu kişilerin böyle alabildiğine rahat, sanki bir düş görmüşçesine, sanki yârin koynunda gamsız bir boşalmadan sonra sigara tellendirircesine şiir yazmaları, sanat üzerine kelâm kesmeleri kolay açıklanır bir nesne değil. (...)

Bedrettin Cömert»

Bedrettin Cömert, Salâh Birsel'i hep bu gözle gördü. Onun **«Haydar Haydar»** adlı kitabı üzerine yazdığı eleştiri ise, Salâh Birsel'i, iflâh olmaz bir «Bedrettin Cömert düşmanı» haline getirdi. Benşe, Salâh Birsel'in «Dört Köşeli Üçken» (veya «Üç Köşeli Dörtken») adlı **romanını** eleştirmiştim 1961 veya 1962'de; bana taa o günler-

den kızgındı Salâh Birsel. Bu nedenle, fırsat buldukça sataşmaktan geri kalmadı bana ve **Bedrettin Cömert'e**.

Bedrettin Cömert'in eleştiri yazıları kitap halinde çıkacak. Meraklılar «Haydar Haydar» üzerine yazılmış o eleştiriyi orada bulacaklardır. Benim, Salâh Birsel'in romanını eleştiren yazım ise, günün birinde belki kitap haline gelir. Geç de olsa, okurlar, bazı gerçekleri öğrenirler.

Âsım Bezirci, eleştiri anlayışını Nurullah Ataç gerçeğinden yola çıkarak anlatmağa çalışıyordu. **Bedrettin Cömert** ise, **«nesnel eleştiri»** kavramını Âsım Bezirci'yi gözönünde tutarak anlatmağa ve örneklemeğe çalıştı. Bu yüzden Âsım Bezirci, belki de istemediği halde, olayların itmesiyle, kendini Bedrettin Cömert düşmanlarının arasında buldu. Öyle ki, Bedrettin Cömert, faşist kurşunlarıyla delik deşik edilerek öldürüldüğü zaman, Âsım Bezirci'den ses-soluk çıkmadı!.. Bir eleştirmenin eleştirilmesinin bu derece soğukluk yaratacağını hiç düşünmemiştim!.. Oysa Bedrettin Cömert, büyük bir içtenlik ve sevgiyle yaklaşmıştı Âsım Bezirci'ye, «Ağbi» diyordu ona.

İşte, 27 Şubat 1971 günlü Mektubundan bir bölüm:

«Sevgili Asım abi,

(...) Kitaplarınızın hemen hepsini bitirdim. (...) Şiir çözümlemeleriniz, içerikçi-tasvirci bir çizgide kalıyor. Bunun en güzel örneğini Orhan Veli incelemesi oluşturuyor. Bana göre en zayıf kitabınız. Öznelcileri, bir yargı verdiklerinde bu yargının gerekçelerini göstermemekle suçlarken, siz de aynı yanılgıya düşüyorsunuz, veya verdiğiniz gerekçeler kandırmıyor. Çünkü, çoğun şiirin içeriği üstünde dönüyorsunuz, biçimle ilgili açıklamalarınız çok kalıpçı nitelikte ve bu nedenle dış biçimde kalıyor. Aşırı adalet ve iyilik duygusu da yargılarınızın sınırını oluşturuyor. (...)

Bedrettin Cömert»

Bedrettin Cömert ile **Zühtü Bayar,** önce **Forum** Dergisindeki yazılarıyla tanıdılar birbirlerini, sonra da bir-

likte yayımlamağa başladığımız **Gelecek** Dergisinde biraraya geldiler. İkisinin de, Şiir sanatı ve ozanlar üzerine söylenecek sözleri vardı. Bunu bazan yazılarında, bazan da karşılıklı mektuplarında ortaya koyuyorlardı. Örneğin, **Bedrettin Cömert,** Zühtü Bayar'a yazdığı 11 Ağustos 1971 günlü mektubunda şöyle diyordu:

«Sevgili kardeşim Zühtü,

(...) Sonra, kafiyeye, ya da uyağa iltifat etmek veya etmemek, ne gibi şiirsel sonuçlar doğuruyor? Bunun da örneklerle sergilenmesi ve saptanması gerekirdi. Aynı şey, çok önemli bir sorun olan, «düzyazıyı şiirden ayıran çizgi» için de daha da bastırarak söylenebilir. Sana göre genel olarak nedir bu çizgi? Ve özel olarak, Ilgaz'ın şiiriyle ilgili olarak, nerede ve ne şekilde gerçekleşiyor veya gerçekleşme tehlikesi yaratılıyor? Bunların bana göre inandırıcı bir biçimde açıklanması gerekirdi.

Şu «imge» konusunda sen de aynı yanılgıya kapılıyorsun. İmgesiz şiir olabilir mi? Şimdiye kadar tartışılan bütün estetik sorunları, hep şiiri imge kabul ederek yürütülmüştür. Bir «imgeci» şiir türü var ki, onu imgeyle karıştırmamak gerekir. Bu noktaya, son yazımda değindim. Dikkatini çekmiştir. Aynı yanılgıya Âsım da düştü, sen de düşüyorsun. Olsa olsa, imgenin bu şairdeki niteliğinden, özelliklerinden söz edilebilir. Bir noktada imgeyi, hayalgücüyle eşanlamda alabiliriz. Benim, Halkın Dostları'nda çıkan yazılarım bu soruna bir takım açıklık ve aydınlık getirmektedir. İleride amacım, imge üzerine bir yazı yazmak olacak. Bu konu üzerinde düşünmeni isterim. Yoksa, böyle bir temelden hareket eden eleştiri yöntemi, temel çürük olduğu için, sonuç vermeyebilir.

Yine 22. sayfada, 'Çoğu iyi şairlerin poetikası diyalektik bir inceleme karşısında adamakıllı zayıf kalır' diyorsun. Aşırı bir genelleme gibi göründü bana. Şiir anlayışını, şiirsel başarıyla eştutmazsak, şiir anlayışının pek dayanıklı olmaması, şiirsel sonç bakımından bir şey ifade etmez. Önemli olan şiirsel başarıdır. Örneğin Attilâ İlhan. Şiir anlayışı düzleminde bir şey savunur, şiir düzleminde ise bambaşka sonuçlara varır. Şu farkla ki, onda kabul ettiğimiz şiirinin sonuçlarından çok, şiir anlayışının ilkeleridir.

Yani şiirini iyi bulmadığımız için, şiir anlayışıyle şiiri arasındaki çelişkiye değiniyoruz durmadan. Burada 'poetika' dan, şiirindeki dünya görüşünü anlıyorsan, o zaman bu cümle tutarsız olur gibi. Çünkü, iyi şairse, poetikası da ister istemez dayanmak zorundadır.

Sayfa 23'te, 'estetik özümleme' deyimini kullanıyorsun. Ne demek istediğini anlıyamadım. 'Teknik-estetik açıdan bir yenilik getirmez' derken, 'teknik' ve 'estetik' kavramlarından ne anlıyorsun? İkisi aynı düzleme konulamaz gibi geliyor bana. Teknik açıdan 'yenilik' getirmeyebilir, ama 'estetik' açıdan başarılı olabilir bir şair. Çünkü, teknik açıdan herhangi bir yenilik getirmeden, bilinen teknik öğeleri kendine özgü ve etkili bir biçimde kullanarak, estetik başarı sağlayabilir. Yani, estetik başarı, bir 'yapı' sorunu olmak zorunda.

Simgeci şiirden söz eden paragrafı anlıyamadım. Bir noktada her şiir bir simgedir. Alegori mi demek istiyorsun? Yani imgeyle, imgenin anlatması istenilen düşüncenin iki ayrı öğe olarak bulunduğu alegoriyi mi?

Bedri»

Yine aynı yıl içinde, 3 Aralık 1971'de Âsım Bezirci'ye yazdığı mektupta, görüşlerini içtenlikle belirtiyordu:

«(...) Şu 'imgeli şiir', 'imgesiz şiir' ikilisi biraz ters görünüyor bana. Sanırım, esas sorun, şiirin imgeli ya da imgesiz olduğu değil, şiirin herzaman temeli olan imgenin, çeşitli görüşlere göre, niteliğini saptamaktır. 'Düşüncenin yerini imgenin doldurması', sanki imgeli şiirde-ki böyle bir şey varsa tabiy-, düşünce olamaz gibi savunulamaz bir sonuç yaratıyor. İkinci yeni akımıyla Garip şiirini karşılaştırırken, böyle bir ayrıma gidilmişti. Aslında ayrımın nedeni doğru bir ihtiyaçtan doğuyordu, fakat, ayrımın adı yanlış konuldu. İkinci yeninin, kötü anlamda 'barok' görüntüleriyle, 'imgeciliği' amaçlayan biçimsel didinmeleriyle, 'imge'nin kendisi karıştırıldı. Oysa imgesiz şiir tasavvur etmek, kavramsız felsefe düşünmek kadar ters bir şey. Yine aynı cümlende, 'yalınlığın yerini şairanelik, kuruluğun yerini lirizm... doldurur' diyorsun. Şairaneliğin olduğu yerde lirizm olması çelişkili bir yargı o-

luyor. Lirizm herzaman olumlu bir nitelik sayılmak gerekirken, şairanelik tam tersi bir özelliğin belirtisidir. Düşün ki, Benedetto Croce, şiiri sezgiyle, sezgiyi lirizmle eş tutmuştur. Ona göre, 'lirik' sözcüğü, 'lirik sezgi' tamlamasına bir sıfat olarak eklenmemiş, sezgi kavramı ile özdeş biçimde konulmuştur. (...) Tahattur(*) için, 'hayale ve şairaneye sırt çevrilmiş' diyorsun. Herşeyden önce, kanıma göre, hayal'e sırt çeviren bir şiir şiir olmaz, hattâ düzyazıdan da öte, salt formüllerden oluşan bir soyut kavramlar dizisi olur. Sonra, bana göre, bu şiir kadar, O.V.'nin şairaneliğini belgeleyen bir örnek az bulunur. Bilmem ki, 'vesikalı yar'dan daha şairane ne olabilir? (...) 'Toplumsal' sözcüğünü, burada (2. prgf.) kullanıldığı gibi, artık terketmenin zamanı geldi kanısındayım. Herşeyi, en bireysel olguları bile, bir noktada, 'toplumsal'a indirgemek mümkün. Bir şiir ya toplumcudur, ya değildir. Araya bir de 'toplumsal' gibi, heryana çekilebilen bir kategori sıkıştırmak şaşırtıcı ve yanıltıcı olabilir. Hatırlıyorum, Ataç'la F. Naci arasında bu konuda bir tartışma olmuştu. 'Toplumsal'ın da, Fransa'da belirli bir şey için kullanıldığını falan yazıyorlardı. Bana göre, safların bunca kesinleştiği bir dönemde, artık bu ara-kategoriyi bırakmak en iyisi (...)

Bedri»

Herkesi eleştiren **Âsım Bezirci,** kendisinin böyle eleştirilmesinden pek hoşlanmadı. Sonraki birtakım olaylar ise, ikisi arasında çok güzel başlayan dostluğu silip süpürdü. **Gelecek** Dergisi, önce, kurucular arasındaki sürtüşmeyle, sonra da, 6. sayıda, Sıkıyönetim'in buyruğuyla kapandı. Derginin kurucularından **Tekin Sönmez** ile **Metin İlkin,** bir süre sonra, **'Yansıma'** ve **'Yeni Adımlar'** adlı dergilerle çıktılar okurun karşısına.

Bedrettin Cömert ile ben, **Yansıma** Dergisinde yazmağa başladık; yâni, **Tekin Sönmez'in** dergisinde. Bu güzel ilişki de Nisan 1973'e dek dayanabildi, ondan sonra yıkıldı.

(*) Orhan Veli'nin «Tahattur» adlı şiiri H.H

Bedri'nin **Tekin Sönmez**'e neler yazdığını bilmiyorum; ancak, Bedri'nin dosyaları arasından çıkan, **Tekin Sönmez**'in birkaç mektubunun, o günleri aydınlatıcı nitelikte olduğunu sanıyorum. Örneğin, **Tekin Sönmez**, 11 Ekim 1972 günlü mektubunda şunları yazıyor Bedri'ye:

«Kardeşim Bedrettin,

Yazını ve mektubunu bugün aldım. (...) Şiirler konusundaki görüşlerine katılıyorum. Ben şöyle bir çözüm yolu düşündüm, bakalım sen ne dersin. Bundan böyle, Yansıma'ya gelen şiirleri sana göndersem, senin onayını alarak bu şiirleri yayınlasak. Her ay başında oraya dergi dağıtımı için bir arkadaş geliyor. Hüseyin ağabeyin oraya bırakır. Bir ay sonra senin onayından geçen, geçmeyen şiirleri bir arada, yine Hüseyin ağabeyin oradan alırız. Bunlar için rapor yazacak değilsin. Salt yayınlanabilir demen ya da gereksiz demen yeter. Böylece ikimizin görüşleri bir arada daha sağlıklı bir sonuca ulaşır. Burada oldukça yalnızım. Bu bir açıdan bana büyük bir yardım da olur. Hatta bu arada yayınlamayı düşündüğüm 'Baharda Şiirler' kitabımı, önceden sana göstermek isterim. Eleştirilerinden yararlanmak benim açımdan iyi olur.»

24 Kasım 1972 günlü mektubundan da birkaç satır okuyalım :

«Kardeşim Bedrettin,

(...) Derginin bu sayısında duyuru verdim. 'Günümüz Türk Şiiri' özel sayısı için. Bu sayının şiirlerini seçim işini bir yazı kurulu üstüne alırsa daha sağlıklı olur diye düşündüm. Bu bağlamla; Ceyhun Atuf, Şükran Kurdakul ve seni genç kuşağın şiirleri için seçici kurul olsun istedim. Şükran Kurdakul olur dedi. (...) Bu konuda senin de yardımlarını esirgemiyeceğini umarım. Zaten şiirler sana gönderiliyor. Seçimini bu açıdan da yaparsan bu konu kendiliğinden çözümlenir. Ceyhun Atuf'tan yanıt

alınca şiirleri ona göndereceğim. Sonra oradan alıp sana ileteceğiz. (...) Bu sayı için senden Türk şiiri üstüne bir yazı rica edeceğim. (...) Hüseyin ağabeye bu konuda seçici kurul işi için, bir teklifte bulunmadım. Onun işinin ne kadar başından aşkın olduğunu biliyorum.»

Ve işte, **Tekin Sönmez**'in 11 Nisan 1973 günlü mektubundan bir bölüm :

«**Kardeşim** Bedrettin,

(...) Geçen sayıdaki uzun yazın(*) tepkilere yol açtı. Özellikle Nazımla yaptığın karşılaştırma. Hani ben de yazıyı dizgiden sonra, tashihte okudum. Nazimla karşılaştırma isteğinden bir anlam çıkaramadım. Bana kalırsa bu karşılaştırmayı yapmasaydın daha iyi olurdu. Bu bir tep ki doğuracaktır. Bunun nasıl olacağını kestirmek güç. Ancak bu tepkiye hazırlıklı ol. (...) Bir şey daha yazacağım. Ben Hüseyin ağabeye yazmadım. Sen bilesin. Hüseyin ağabeyin Soyut'da yazması, genç arkadaşlar tarafından bana soruluyor. Orhan Kemale küfür edilen dergide neden yazıyor diye.»

Tekin Sönmez'in bu mektubu, **Bedrettin Cömert**'in Yansıma'dan kopmasına yetti. Çünkü, böylesi tutarsızlıklara yabancıydı **Bedrettin Cömert.** Hem **«Dergi senin»** denilecek, hem de böyle bir mektup yazılabilecekti kendisine! **Bedri**'nin dünyagörüşü, mantığı, karakteri, dostluk anlayışı almazdı bunu. Tekin Sönmez'e yazdığı **13 Nisan 1973** günlü mektup, **Bedrettin Cömert**'in kişiliğini vermesi bakımından önemlidir :

«**Kardeşim** Tekin

11 Nisan tarihli mektubunu biraz önce aldım. (...) Belli ki geçen sayı yayınlanan yazım (*) anlaşılmadı ve anlaşılmak için gerekli çaba da gösterilmedi. Sen de, kendi ifadene bakılırsa, anlamıyanlardan biri oluyorsun bu durumda. Şimdi nedenini açıklayayım: Benim o yazım-

---

(*) «Hasan Hüseyin Şiiri»ne Giriş, Yansıma, Nisan 1973, Sayı: 16

da, yeri olmayan, bir bütüne katkıda bulunmayan hiçbir çözümleme, hiçbir yargı yoktur. Yeter ki yazı dikkatlice okunsun, yeter ki, yazarının yazmakta gösterdiği dikkatin hiç olmazsa yarısı (fazla istemiyorum) gösterilsin ve verilen yargılar üzerine hemen hop oturup hop kalkılacak yerde, oturulup düşünülsün, haklı olduğum yerler kabul edilsin, haksız olduğum yerler ise, bir 'tepki' psikolojisiyle yerilmeye kalkılmasın ve karşı-gerekçeler, karşı-kanıtlar gösterilerek, bana da iletilsin, ben de ikna olayım ve yanıldığım yeri düzelteyim. Aynı 'tepki' burada da gösteriliyor, tabiy şimdilik dedikodu düzeyinde, aradabir şu veya bu kitapçı dükkânına uğranıldığında ağızdan denetimsiz çıkan salkım saçak yargılar halinde. Ben boşa bir yazı yazmadım. Ben, elimdeki kozumu boşa oynamadım. Okudum, düşündüm, karşılaştırdım ve kendi görüşüme göre kanıtlar ve gerekçeler göstererek, yâni somut çözümlemeler yaparak, yâni eserin kendisini örnek göstererek, kimi sonuçlara vardım. Ve iyi de etmişim. Çünkü belli ki beni eleştirmeye kalkanlar (yâni, karşılaştırma cüretimi yerenler), belli ki sözünü ettiğim yazarları oldukları gibi kabul eden, metinlerin yüzeyinde kalan, metinleri yalnızca bellekte bıraktıkları bir-iki sönük anıyla yaşayan, dogmatik, tarafçı kimselerdir. Yaptığım karşılaştırma neyi amaçlıyordu? Bunu sen de anlamamışsın. Ben Nâzım Hikmet şiirini yargılamadım. Onu da yapmam mümkündür elbet, ama amacım o değildi. Ben bir tür üzerinde durdum, destan adı verdiğimiz bir şiir türünün yapı özelliklerini çözümlemelerle vermek, kimi karşılaştırmalar yapmak istedim. Sorarım, Kızılırmak ve Ağlasun Ayşafağı girişimlerinin karşısında, en yakın edebiyatımızdan hangi örnek gösterirsin? Aynı şeyi gerçekleştirmek isteyen bir başka yapıyı, İnsan Manzaraları'ndan ve Şeyh Bedrettin Destanı'ndan başka nerde bulmak mümkün? Bu bir olgudur, gerçektir. Bir yanda belirli bir yapısı olan bir destan, öte yanda bu yapıyı başka bir yöne aktararak ,ona yeni olanaklar getiren bir başka destan. Arada başka bir tane daha var mı? Hem bunu ilk kez ben söylemiyorum ki. Âsım Bezirci yaptı bu karşılaştırmayı ilkin. Demek ki önce Âsım'ı okumak gerek. Peki Âsım'ın dedikleri bunca tepki yarat-

madı da, benim dediklerim niye böyle beyefendilerin rahatını kaçırdı? Tekrar gidip Nâzım'ı okumak ve adam gibi anlamak gereği ve ihtiyacı âcilen doğduğu için mi? Yoksa, Kızılırmak veya Ağlasun Ayşafağı'nı yalnız okudum görünmenin yetmezliği anlaşıldı da, bu iki şiirin getirdiği yenilikleri saklıyan inceliklerin benim yazım aracılığıyla sezinlendikleri için mi? Her neyse, yazımda bütün bunlar açık-seçik ortaya konmuştur. Ben bir yapı karşılaştırması yaptım. Açıkça yazdığım şeyi, ayrıca böylece açıklamak durumunda kalmam üzücü. Hiç olmazsa, bunu örneğin sana yapmamalıydım. Hem, dizildikten sonra okumuş olman hafifletici bir neden sayılmaz. Bana, yapmasaydın iyiydi diyorsunuz, ama niçin yapmasaydım iyi olacağını söylemiyorsunuz. Madem bunca tepki uyandırdı, tepkisini dizginleyebilen bir vatandaş çıksın da, arkadaş şurada yanıldın, şurada yargılarını örnekler desteklemiyor, şurada yalan söylüyorsun, desin ve beni ikna etsin. Ama böyle birşey yapılmıyor, tartışmalar ve tepkiler hep sözlü oluyor, veya özel mektuplarda geçiştiriliyor. Ben dediklerimin yüzde yüz haklı olduğunu savunmuyorum, ama şunu-müsaadenle-kesinlikle söyliyebilirim ki, elim armut toplamıyor, henüz ipe un sermiş ve kafamdakilerle yetinerek yazarlık-eleştirmenlik yapmaya başlamış değilim. Kimi kuramsal dayancalarımın, kimi beylerin görseler mertek sanacakları sağlam kaynakları var. Sözümü yanlış anlama. Demek istediğim şu: Boşa ateş atmıyorum. Yaptığımı bilerek ve bilinçle ve bilgiyle yapıyorum. Her yazıyı, yazarı oluşturan kaynaklara boğmak da gerekmez ki. Hem o kaynaklar benim olmuştur artık, çünkü bende özümlenmişler ve değişik durumları yorumlamak için araç haline gelmişlerdir. Lûtfen, dediğim gibi bir yazı okunurken, yazarın harcadığı emeğin hiç olmazsa yarısını da okur harcamalı. Hele,edebiyatçı geçinen okurun bu konudaki ihmali ve dikkatsizliği hiç bağışlanamaz.

Şimdi senden dileğim: Ben bu tür dırdırlardan hoşlanmam. Bu nedenle de biz Ankara'da rahatız. Öyle buluşup soluğumuzu konuşarak tüketme olanağına sahip değiliz. Ben gece-gündüz eşekler gibi çalışıyorum, çalış-

mak zorundayım. Beni okulda bekleyen öğrencilerim var. Haftada altı saat ders zorunluluğu var üstümde. Derslerimi ciddiyetle hazırlarım. Çünkü severim. Bu durumda, onun bunun sızlanmasına kulak asacak olanağım yok. Hele bu tür davranışlar senin gibi, nesnel olmaya, tarafsız olmaya gayret eden bir kişiden gelirse, bu iş yürümez. O zaman, apaçık ilişkiler, karşılıklı sessiz iyiniyet, bozulur. Şurada, geceleri 7-8 saat uykuya hasret kaldım günlerdir. Kitap hazırlıyorum. Sevdiğim işleri yapıyorum. Ama bu arada şimdilik makale yazmasam da olur. Her yazdığımda, eğer Tekin acaba ne düşünür, neresine takılır diye bir düşünce olursa içimde, tedirgin olurum. Şimdi yazımı tekrar oku, gerçek amacımı bulmaya çalış. Ondan sonra nasıl yargılarsan yargıla. Ama dikkatle oku.

İnan ki, hevesim gitti. Bunu darılma falan diye alma. Bu durumda şiirimiz üzerine de yazmak istemem. Yazsam zaten şu (...) toplumcu genç kuşağı yazardım. O zaman yine rahatsız olurlar, yine görmek istemedikleri şeyleri göstermiş oluruz. En iyisi, ben bu işten vaz geçeyim. Hem dediğim gibi işim de çok. Bunca meşgul olduğum bir zamanda, rahat insanların tepkisini ölçerek çalışmak, bilmem bir işe değer mi? (...) bir sataşmaya nasıl göz yumuyorsunuz da, benim ciddi, ağırbaşlı yazıma takılıyorsunuz. Açıklaması güç doğrusu.

(...) Hüseyin ağbeyin Soyut'ta yazmasına gelince. O, orada uzun zamandır yazıyor. T. diye biri gelip ulu orta yalnız Orhan Kemal'e değil, üç Kemallere sümük atarsa, o ne yapsın? Olsa olsa Günel'in dikkatsizliğidir bu. Ama nedense, baş köşeye oturtuyor onu. Herkesin bir keyfi var. Günel, örneğin, bir yandan Hasan Hüseyin'e tutkundur, öte yandan Cemal Süreya'nın şiirleri ezberindedir, kendisi de daha dikkatli bir Garip doğrultusunda şiirler yazar. Bugün uğrıyacağım Hüseyin abiye. Kendisine söylerim. Mektubunda söylememi istemiyen bir işaret yok. Hani, kovculuk yapmış olmayayım. Tepkileri o da öğrensin, ona göre davranır.

Şunu da söylemeden geçemiyeceğim: Nâzım'ın şiirini herkes biliyor, herkes en iyi onu tanıyor. Bana biraz yaş gibi gelir bu görüntü. Aslında bizde en az tanınan, gerçek yönü en az bilinen şiir Nâzım'ın şiiridir. Çünkü bir-iki birşey okuyup, çekiciliğine kapılmayı tanımak sanıyoruz, okuduğumuzun anısıyla yetinip, üstünde durmuyoruz, aklımıza vurmuyoruz. Herhalde ilk temrin, Nâzım Hikmet'i, özellikle İnsan Manzaraları'nı yeniden okumak olsa gerekir.

Bedri»

Tekin Sönmez'in bu mektuba yanıtının önemli bölüğünü alıyorum buraya:

«ist .16 nisan, 73

Kardeşim Bedrettin,

13 Nisan tarihli mektubunu, matbaa dönüşü aldım. (...) Doğrusu bu ya, beklemiyordum bu mektubu. Şimdi evdeyim, mektubunu bir daha okudum. Üzüldüm.

O günkü mektubumu kopyeli yazmamıştım. Senin yazı üstüne ne söylediğimi tam olarak anımsamıyorum. (...) Ben bir okur olarak, yazdığım bir mektupda; ki seni bir arkadaş olarak düşünmüş, çevreden gelecek herhangi bir tepki karşısında hazırlıklı olmanı sana duyurmak istemişim. Bunda seni öfkelendirecek bir şey olacağını doğrusu anlayamadım. Bu konuda çalışan sensin. Araştıran, günlerini gecelerini (senin deyiminle) veren ya da vermeye çalışan sensin. Elbette dayandığın, yaslandığın kaynaklar olacak. Benimkisi bir an için söylenmiş öznelliğin de dışında söylenmiş bir sohbet havasıdır. (...) Üstelik eleştirilmeyecek hiç bir şey yoktur. Tabu yoktur. Tabu yaratmak, elbette zararlıdır. Senin yazı bu açıdan da önemlilik getiriyor. Bunun dışında tepki geldiği biçimle gelir ve gider. Bunun nasıl bir tepki olduğunu söylemeye gerek yok. Öznelliklerle beslenecek bir tepki de olabilir bu. Zaman gösterecek elbet bunun ölçüsünü.»

Bedrettin Cömert, özellikle İstanbul'da kaynatılan cadı kazanının niyet ve amacını anlamıştır. Kokuşmuş bazı çevrelerin vıdıvıdısına yolaçan yazısını açıklamak ve yazılı-sözlü sataşmalara gereken yanıtı vermek amacıyla yazdığı yazıyı Yansıma Dergisine yollar. Tekin Sönmez, «Dergi senin» dememiş miydi? O halde, saldırıları da göğüslemek zorundaydı. **Bedrettin Cömert**'in batılı kafası böyle der.

Fakat, umduğu ve düşündüğü gibi olmaz. Tekin Sönmez,**21 Haziran 1973** günlü mektubuyla birlikte, yazıyı geri yollar **Bedrettin Cömert**'e. O mektup şudur :

«Sevgili kardeşim Bedrettin,

Gönderdiğin yazıyı aldım. Yayınlanmadan geri gönderdiğim için üzgünüm. Bu konuya Yansıma'da geri dönüşün, yeniden saldırılara yol açacağını, bu saldırıların ise bundan böyle Yansımayı hedef tutacağını ileri süren arkadaşlar oldu. Yaptığımız uzun ve ayrıntılı tartışmalardan sonra bu karara varmak zorunda kaldım. Beni anlayacağını umut ederim.»

Bu konuyu, **Bedrettin Cömert**'in Tekin Sönmez'e verdiği yanıtla kapatmak istiyorum:

«Ank. 24. Haziran. 1973

Kardeşim Tekin,

Mektubunu ve geri gönderdiğin yazımı dün aldım. İlkin hiçbir şey yazmamayı düşündüm, ama sonunda düşüncelerimi hiç olmazsa son bir kez sana iletmeyi uygun gördüm.

Sen yazımı yayınlamıyorsun diye, elbette Yeni a'ya, Soyut'a veya başka bir dergiye gidip, bunu siz yayınlayın demiyeceğim. Artık yazılmıştır, ortaya konmuştur, her ne kadar güncelliğini yitirecekse de birgün mutlaka bu yazının da öyküsü öğrenilecektir.

Şunu düşünüyorum: Neredeydik nereye geldik? Yansıma bizimdi. Öyle deniliyordu yâni. Başka bir deyişle, sen

ben, o, vs. olmasaydı, bir Yansıma da olmazdı herhalde. Geçmiş sayıları şöyle bir aralarsan, Yansıma'nın kimlerden kurulu olduğunu, Yansıma'nın kimlerin yazısıyla veya katkısıyla, emeğiyle Yansıma olduğunu daha açık görebilirsin sanırım. Bir dergiyi dergi yapan, orada yazanlardır, o dergiye bağlı kalanlardır, o dergiye kalleşlik etmeyenlerdir, o derginin açıkladığı düşünceye, dâvaya ihanet etmeyenlerdir. Buna karşılık, derginin de görevi, kendisini yaşatmak için çalışanları savunma sorumluluğunu duymasıdır. Ben inandığım kişiye, ben dostuma, arkadaşıma sövdürtmem. Eğer sövülecek kişiyse, ilkin ben söverim, ama namussuz değilse ,kalleş değilse, üçkâğıtçı değilse, sövdürtmem. Bu bir anlayış meselesidir tabiy. Sen, senin derginde yazan, seni desteklemekten başka çıkarları olmıyan kişilere sövüldüğünü gör, açıkça onlar aleyhinde demagoji yapıldığını gör ve sus. Benim anlıyamadığım bir tutumdur bu. Şimdiye dek benim saydığım bir dergide, kendimi savunmam için fırsat verilmiyor. Ve bu da dergi adına yapılıyor. Çok soyut lâflar bunlar. Belki de çok somut. Çünkü, dedim yukarıda, neredeydik, nereye geldik? Bir yandan bana, H. Hüseyin Soyut'ta yazıyor diye arkadaşların (kimse bu arkadaşlar) onu ayıpladığını yazıyorsun veya Z.B. Varlık'ta yazıyor diye onu nerdeyse çıkarcılıkla damgalıyorsun, şimdi de sen kendi derginde İlhan Berk'e varıncaya kadar yer veriyorsun. İlkın nesnellik gibi görünen bu davranış, aslında basit bir ticarî hesaptan başka birşey olmasa gerektir. Çünkü, bir dâva'nın ticarî yanının düşünülmesi, o dâvaya gölge düşürecek nitelikte ve uygulamada olmamalıdır. Evet, şimdi de sıra bende.

Benim yazdıklarımı herkes kendine göre, bir sürüsü de çapsızlığına göre yargılayacak, hakkımda bir sürü lâflar edilecek, hattâ kasıtlı olarak okurun gözünden düşürülmeye çalışılacağım, sonra bütün bu suçlamalara cevap verme olanağı verilmeyecek bana ve bu set bana, karşılıksız kendimi adadığım bir dergiden çekilecek. Olmaz böyle şey. Ayıp denen bir şey vardır. Bütün köpekleri ortalığa salıp, taşları bağlıyorsun. Buna dense dense, bilmem ki ne denir, adını sen koy artık. Şunu söylemekle yetineceğim: Bir yazarını, dergine ait olan bir

kişiyi savunacak kadar yürekli değilsen, başka kişilerden değişik olma iddiasını da bırakman gerekir. Şimdi anlıyorum. Saflık benden geliyormuş. Enayi benmişim. Kendimi satmasını bilseydim, emeğimi uzun zamandır armağan etme budalalığını göstermeseydim, bu son emeğim de öyle kolay kolay çiğnenemezdi, çünkü bir fiyatı olurdu.

Neyse, buna da çekelim bir çizgi. En sevdiğim Âsım Bezirci bile, aklı başında tartışma yapacak yerde, benim kişiliğimi hedef aldıktan sonra, hiçbir (...) peşi gelmez artık.

Şunu bil : Ben dost dediklerime kalleşlik etmedim. Ama kalleşlikleri de bağışlamadım. Herkes övülmek istiyor. Âsım'ı övdük, bizi göklere çıkardı. Ufacık bir eleştiri yönelttik, etmediğini bırakmadı cevabında. (...) okuru yanıltmaya yeltendi. Şimdi de sen, aynı düzeyde bir tutumla, bu (...) belgeleyen yazıyı dergine koymuyorsun. Ne diyeyim, ağzım açık kaldı.

Konuyu daha fazla uzatmanın anlamı yok. Yazılarımı beklediğini yazıyorsun. Böyle bir inceliği mektubuna eklemeyi ihmal etmediğin için teşekkür ederim. Sen de çok iyi bilirsin ki, bu koşullarda sana yazmam olanaksız. Eğer bu sayıya çevirim falan girmemişse, geri kalanı **hemen** iade et lütfen. Adımın Yansıma'da anılmasını kesinlikle istemiyorum.

Bedrettin Cömert»

**

Bedrettin Cömert, 1970 yılı içinde Ankara'ya döndükten sonra, şiir yazmaktan çok, şiirle uğraşmayı, şiir eleştirmeyi iş edindi. Bunu daha önceki mektuplarından da anlıyoruz. Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi bölümünde Dr. Asistandı. Yükü ağırdı. Türkiye'de yerli-yabancı kitaplar yayımlanıyordu. Üstelik, çok da şiir üretiliyor, şiir kitabı çıkıyordu. Kendini derslerine ve **Eleştiri** alanına adamayı uygun buldu. Eleştiri alanında büyük bir boşluk görüyordu. «**Nesnel Eleştiri**»nin sözü ediliyor, fakat içi doldurulamıyordu; batılı anlamda bir eleştiri anlayışı getirilememişti.

Bunu derken, **Bedri**'nin şiirden tümüyle koptuğunu söylemek istediğim sanılmasın. **Şiir, Bedri**'nin «ilk-göz-ağrısı»ydı, elbette ki bırakamazdı onu. Zaman zaman fırsat buldukça şiire dönüyordu, ama, bunları hemen bir dergide yayımlatmayı düşünmüyordu. Yazıp yazıp bir köşeye attığı şiir taslaklarına nezaman son biçimlerini vereceğini kendisi de bilmiyordu.

1971 yılında karısı **Agostina** ve oğulları **Ergun**, Roma'dan Ankara'ya taşındılar.«12 **Mart Muhtırası**» günlerini hep birlikte Ankara'da yaşadılar. «12 Mart Muhtırası»yla gelen Sıkıyönetim ortamı ve olaylar, uzun yıllar yurdundan uzak kalmış **Bedrettin Cömert**'i tedirgin ediyordu. Kurucularından olduğu **Gelecek** kapatılmıştı. Yazılarını **Barış** Gazetesinde, **Yansıma, Soyut, Halkın Dostları** gibi dergilerde yayımlatmağa başladı. Bu, onun için, bir çeşit soluk almaydı. Fakat bunlar, **Bedrettin Cömert**'i doyuracak türden çalışmalar değildi; o, «dörtdörtlük» çalışmalarla çıkmak istiyordu okurun ve halkın karşısına. Eleştiri, çeviri, konferans, açıkoturum, radyo ve televizyon programları, geziler... Bunlardı onu doyuracak olan çalışma alanları. Roma'da Felsefe'den doktora yapmıştı. Türkiye'ye döndükten, Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi kürsüsünde **Prof. Dr. Suut Kemal Yetkin**'e asistan olduktan sonra, bu kez de Sanat Tarihi'nden doktora yapmak zorunda kaldı (1974). Çift doktoralı Cömert'in önünde doçentlik sınavları vardı, **ona da hazırlanması** gerekiyordu.

İkinci oğulları Kemal'in doğumu (1973), ilgi ve görev alanlarının hergün biraz daha genişlemesi, **Bedrettin Cömert**'i şiir çalışmalarından uzak tuttu. Sanat Tarihi dersleriyle ilgili gezilerden dönüyor, açıkoturumlara koşuyor, oradan seçici kurul çalışmalarına atlıyor, tokat gibi eleştiri ve makaleler yazıyor, çeviriler yapıyor, üyesi bulunduğu kurum ve kuruluşların toplantılarını izliyor ve sürekli okuyordu. İyi bir öğretmen, iyi bir babaydı **Bedri.** Derslerindeki titizliği evinde ve dostlarıyla ilişkilerinde de gösteriyordu. Bir kimsenin, üstelik de Türkiye koşulları içinde, kendi alanında, tezgünde **«yetke»** haline gelebilmesi pek kolay değildir. **Bedrettin Cömert,** bunu başaran kimsedir. Televizyondaki **«Leonarda da Vinci»**nin

ve çevirdiği, **E.H. Gombrich'in** ünlü yapıtı **«Sanatın Öyküsü»**nün gördüğü büyük ilgi unutulabilir mi? **Eleştirilerinin** etkisi silinebilir mi?

Onun yazılarını, şiirlerini, çevirilerini, koruduğu mektupları ve yarım kalmış çalışmalarını kitaplar haline getirmeyi düşündüğümde, ne derece ağır bir yüke omuz vereceğimin bilincindeydim. İrkilmedim dersem yalan olur. Çünkü, çok yazmıştı **Bedrettin Cömert;** son birkaç yıla çok şey sığdırmıştı. 1959'da Varlık Dergisinde yayımlanan ilk şiirinden, 11 Temmuz 1978 gününedek çeşitli tür ve dallarda yazdıklarını, yazıp yarım bıraktıklarını bir bir arayıp bulup seçip ayıklamak ve düzene sokmak kolay bir iş değildi. Gerçi dizgeli çalışırdı **Bedri,** bir bilim adamı titizliğiyle çalışırdı, ama, 11 Temmuz 1978 kahpeliği aklının kıyısından bile geçmediği için, bol üretenin dağınıklığı içindeydi. Elbette ki, yazıp yazıp savurduklarının, kendi kafasında bir yeri, bir düzeni, bir sırası vardı; ama artık, o kişi yoktu ortada!

Önce, Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi bölümü başkanı **Doç. Dr. Günsel Renda,** o günün gereği, çabucak bir **«Bedrettin Cömert bibliyografyası»** hazırladı. Kabataslak bir bibliyografyaydı bu. İstanbul'da yayımlanmakta olan **«Sanat ve Toplum»** dergisinin 2. sayısında verildi bu bibliyografya. Ardından, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi öğretim görevlilerinden **Dr. Yıldırım Yavuz,** daha geniş bir çalışmayla, tüme yakın bir **«Bedrettin Cömert kaynakçası»** ortaya koydu. Bu kaynakça da, Mimarlık Fakültesi dergisinin 1978-Bahar sayısında yayımlandı. Saygı duyduğum her iki çalışma da yetersizdi benim için. İstiyordum ki, kitapları hazırlarken tam bir kaynakça bulunsun elimin altında. Bu amaçla, üçüncü bir **«kaynakça»** da ben hazırladım. Elimden geldiğince eksiksiz olmasına çalıştığım bu kaynakça, dizinin ikinci kitabında verilecek.

Sıra, **Bedrettin Cömert'**in yayımlanmış-yayımlanmamış, bitmiş-bitmemiş şiirlerini biraraya getirmeğe gelmişti. Soğukkanlı olmak zorundaydım. Eşinin, çocuklarının ve okurlarının karşısında böyle olmak bir görevdi benim için. Üstelik **Bedrettin** de, omuzbaşımdan bakıp duruyordu yaptıklarıma.

Bitmiş-bitmemiş, şiir olarak ne buldumsa koydum önüme. 1940 yılında Vezirköprü'de doğan, ortaokulu Gürün'de, liseyi Sivas'ta, üniversiteyi Roma'da bitiren, ortaokul sıralarından beri tanıdığım, gelişmesini yakından izlediğim, iç-dünyasını tanımağa çalıştığım, öğrencimken öğretmenim olmuş, Felsefe doktoru, Sanat Tarihi doktoru ve Hacettepe Üniversitesinin Sanat Tarihi doçenti durumundaki bir kimsenin şiir serüvenini, alışılmış şiir kitapları çerçevesi içinde veremezdim. Yayımlanmış ve arkası gelmediği için belleklerde iz bırakmamış şiirlerinin kökü, kaynağı, onun mektuplarındaydı, şiir taslaklarındaydı. Onun için, bitmiş-bitmemiş şiirlerini bir kitapta toplamayı düşündüğümde, bu şiirleri, mektuplarındaki, kendi şiir anlayışıyla ilgili bölümlerin ışığında ve zaman sırası içinde vermek, bana en doğru yol gibi göründü. Bulabildiğim şiirlerini ve şiir parçalarını, 1959'dan 1978'e, zaman sırasıyla düzenledim. Yayımlanmışları biraraya getirdim. Adsız ve yazıldığı gün belli olmayan şiirleri birarada vermek zorundaydım. Adsız, fakat yazıldığı günler belli olanlar bir bölüm oluşturdu. Şiir kitabı böylece çıktı ortaya. Adına, **«Kalmasın Ellerim Sizlerden Uzak»** dedim. Bu, onun bir dizesiydi.

İkinci kitabın adı, **«Eleştiriye 5 Kala»** oldu. Bu adı, onun bir yazısının başlığından aldım.

Öyle sanıyorum ki, üçüncü kitap, **Bedrettin Cömert**'in Dil ve Sanat-Yazın üstüne yazdığı yazılardan oluşacak ve adı da büyük bir olasılıkla, **«Dil ve Sanat»** olacak. Çevirilerini bir kitapta, mektuplarını bir kitapta, tezlerini ayrı ayrı kitaplar halinde vermeyi düşünüyorum. Hakkında yazılanları da, 11 Temmuz 1978 öncesi ve sonrası olarak ayrı bir kitapta vermek gerekecek.

**

Bedrettin Cömert'in yazı notları arasında, şiirle ilgili bir takım saptamalara rastladım.

Şöyle diyor bu notlardan birinde **Bedrettin Cömert** :

«Şiirde içerik diye adlandırdığımız şey, tek başına ele alınabilen, tek başına şiirsel diye nitelendirilen bir özellik değildir. Bunun karşıtını söyleyenler, kaba içe-

rikçiler, sloganlarla, kalıp sözlerle, kalıp düşüncelerle, ozan yeteneği olmaksızın, hattâ kendi ana dilinin beğenisine bile sahip olmaksızın şiir yapıtının yaratılabileceğine, inandıklarından değil, ya bilgisizliklerinden, ya da yeteneksiz oldukları için kolaya kaçıp günün ürünlerini toplamak endişelerinden öteye geçemeyen zavallı yaratıklardır. Dünyanın içerik bakımından en güçlü ozanları, herşeyden önce, biçim yönünden, üslûp bakımından, nasıl söylemeli endişesinin tutuşturduğu tutku bakımından, güçlü ozanlarıdır. İçerik evet vardır, içeriksiz, insansal-toplumsal-bireysel-bildirisiz bir şiir yapıtı düşünülemez, ama eğer, bir şiir yapıtının okunmasından sonra, biz böylesi bildiriler algılıyabiliyorsak, yaşantımıza yeni bir yön verebiliyorsak, içimiz zenginleşip, boyutlarımız sınırsızlığa, sonsuzluğa doğru yola çıkabiliyorsa, andığımız bildiriler, 'kişisel-biricik-tek-benzersiz' bir biçimde verildiği içindir, yani üslûp nedeniyledir. Şiirde içerik, önceden yoktur, biçimin, üslûbun oluşmasında elbette katkıda bulunacak, elbette bu oluşmayı belirleyecektir, ama şiirsel içerik, ancak şiirsel bir yapının sonucudur, ozanına özgü dil işçiliğinin ürünüdür, çünkü dil şiirdir, şiir de dil. Elbette dili yalnızca ses (anlamlıyan), veya yalnızca düşünce (anlam) kabul etmeyip, bu iki öğenin bir kâğıdın iki yüzü gibi birlikteliği olarak kabul edersek.»

Şiirin başka dillere çevrilebilip çevrilemiyeceği konusunu çok tartışmışızdır **Bedrettin Cömert**'le. Özellikle de 1970 yılı içinde Roma'dan Ankara'ya dönüşünden sonra, her biraraya gelişimizde bu konu üzerinde mutlaka durmuşuzdur. Onun bu konudaki, yayımlanmış görüşünü, üçüncü kitap olarak düşündüğüm **«Dil ve Sanat»** adlı yapıtında bulacağız. **Yayımlanmamış yazıları** da aynı kitapta verilecek. Fakat ben, Bedrettin Cömert'in,**«şiir çevirisi»** konusundaki görüşünü, onun notları arasında bulduğum bir **«ilk saptama»**dan vermeği yeğliyorum. Bu görüşünü hangi yazısında erittiğini sonraki kitaplarında göreceğiz.

Şiir çevirisi konusundaki görüşü şudur :

«Şiirin başka bir dile çevrilmeye direnişi, o şiirin özünün beyinselliğini, buluşlara, gariplikdere dayanan

çetrefilliğini gösterebileceği gibi, daha çok, o şiirin kendi dilinde sahip olduğu «şiirselliği»nin aktarılmasındaki güçlüğü, şiirin bu kendine özgü niteliğinin kıskançlığını gösterir.

Bir şiirin başka bir dile kolay çevrilebilmesi, onun özünün, vermek, iletmek istediği bildirinin evrenselliği anlamına kesinlikle gelmez. Bu bir ananitelik sorunudur. Kimi şiir vardır, kolay çevrilmeye yatkın olacak biçimde kurulmuştur. Kimi şiir vardır, çevrilmemeye yatkın olarak doğmuştur. Ama, dikkat edin, aldanmayalım, kolay çevrilmeye yatkınlık hiçbir zaman tam çevrilmeye eğilim demek değildir.

Bu bakımdan, bir şiiri, ne başka bir dile kolay çevriliyor diye evrensel saymaya, ne de, başka bir dile zor çevriliyor veya hiç çevrilemiyor diye boş saymaya hakkımız vardır. Şiir yargısında, evrensellik veya boşluk, şiirsellik veya şiirselliğin yokluğu, yalnızca şiirin yaratıldığı dilde ve o dille ilgili olarak sözkonusudur. Çeviri üzerine, şiirle ilgili olarak konuşulamaz. Bunu en iyi, ozanların kendileri bilirler. Öyle dizeler, öyle söyleyiş biçimleri, öyle ses yaklaştırımları, çatıştırmaları vardır ki, ancak şiirin yaratıldığı dilde anlamları vardır. Ve bu anlam, dizelerin kuruluşuna, yapısına, ses yaklaştırmalarının veya çatıştırmalarının niteliğine o denli bağlıdır ki, ancak şiirin yaratıldığı dilde algılanıp kavranabilir. Bu nedenle de, çoğu zaman bizde yapıldığı gibi, çevirince yozlaşan birçok güzel şiirleri, yerlileştirerek güzelleştirmek, ona dışardan kimi özellikler katmak, göz boyamaktan başka birşey değildir.

Bir başka notta şu sözlere rastlıyoruz :

«Örneğin, şiirin çevrilebilirliği konusundaki gerçeğin saptanması süreci, Della Volpe'nin düşünceleriyle de bitmemekte, aynı dilbilim ilkelerini paylaşan biri olan Roman Jaçobson, Della Volpe'ye göre tümden ters bir sonuca varmaktadır: 'Dilin bilgisel yanı, çeviri kabul etmekle kalmaz, hattâ onu şart kılar. Anlatılması veya çevrilmesi olanaksız bilgi verilerinin bulunduğunu varsaymak, başlıbaşına bir çelişki olurdu. Ama.. özellikle şiirde, çeviri sorunu karmaşık bir durum alır... Dil ko-

dunu oluşturan bütün öğeler... kendine özgü bir anlamın taşıyıcısı olurlar... Ses benzerliği bir anlam yakınlığıymış gibi gözükür. Şiir sanatında sözcük oyunu egemendir. Bu egemenlik ister saltık ister göreli olsun, şiir, tanımı gereği çevrilemez. Belirli bir dil içinde, bir şiirsel biçimden ötekisine veya değişik diller arasında yalnızca yaratıcı aktarma mümkündür.'

Demek ki, şiir, anlam bakımından kapalı, yâni özerk, yâni örgensel iken, bilimsel bir metin, anlam bakımından açık, bağımlıdır. Şiir bu anlam özerkliğini, anlam organikliğini, teknik yapısı nedeniyle elde etmektedir.»

Bedrettin Cömert, çok yazan, yazdığı her yazıdan başka başka yazılar üreten bir yazardı. Onun bu yanını iyi bildiğim için, dosyaları arasında elime geçen, başı ve sonu belirsiz yazılar, sayfalar beni şaşırtmadı. Biliyordum; bitirdiği bir yazının baştan iki sayfasını almış, değişik bir yazı olarak geliştirmişti. Kalan sayfaları ise başka bir yazı halinde geliştirmek için dosyalardan birinin arasına atmıştı. Sonra araya başka yazılar, konular girmiş, o sayfalar dosyada kalmıştı. Şu da olabilirdi: o sayfaları beğenmemiş, yeniden yazmış, fakat yine de onlardan vazgeçememiş, birgün yeniden ele alırım diyerek saklamıştı.

Örneğin, baştan iki sayfası alınmış, bitirilmemiş olduğunu sandığım bir yazısında şiir sanatı üstüne şunları diyordu :

«Sanat yapıtlarıyla sahici ilişkiye girebilmiş herkes şunu kabul etmek zorundadır: Sanatçılık, bilgi ve bilinçten önce, bir yetenek sorunudur. Yetenek sözcüğünü metafizik bir havaya sokmamak için buna 'işçilik' demek belki daha uygun düşecek.

Şiiri ele alıyorum, çünkü şiir konu, içerik üzerine konuşmaya en az olanak veren bir sanat dalıdır, bu yüzden de sanatın özgüllüğüne daha iyi yaklaştırabilir bizi.

Her ozan, ilkin işçiliğiyle ozandır, üslûp yaratabilmesiyle, biçimsel yapılar kurabilmesiyle ozandır. Buradaki 'işçilik' sözü hem kuyumculuk, hem de kuyumculuğu

da içeren yaratıcılık olarak anlaşılmalıdır. Her ozan, eğer şiir üretiyorsa mutlaka kuyumcudur, mutlaka her bir sözcüğün en gizli, en bilinmedik kıyı bucağını duyup işleyen kimsedir.

'İşçilik' görüldüğü gibi çok zor bir nitelik. Ama sanat yapmanın en ilkel, en başlangıçsal koşulu işçiliktir. Bu noktanın çok iyi kavranması gerekir. Ancak bu çok ilkel, ama çok çetin başlangıç yetisinden sonradır ki sanatın şu veya bu niteliği söz konusu edilebilir. Ancak kişinin işçilik olarak sanatçılığı varsa, o kişinin sanatının toplumcu gerçekçi ya da kentsoylu gerçekçi olup olmadığı araştırılabilir. İşte bu nedenle Ahmet Haşim de, Nâzım Hikmet de ozandır. Bu nedenle Rimbaud da, Mallarmé de, Mayakovski de, Neruda da, Villon da ozandır. Bu noktaya dek, yukarda belirttiğimiz iki dünya görüşünün ayırıcılığı değil, işçiliği, sanatsal yaratıcılığın ortaklığı söz konusudur.

Şimdi bireyci sanat-toplumcu sanat karşıtlamasına geçebiliriz. Toplumculuk, toplumsal nitelikli sorunların yapıta sokulması değildir. Ne de bireysel sorunların işlenmemesidir. Gerçek toplumcu sanat, insanı, birey-toplum bütünlüğü içinde görüp yansıtabilen sanattır. Toplumculuğu; toplumu dolaysız yoldan ilgilendiren konuların tekelinde sanmak, ilkel olduğu kadar kaba bir yanılgıdır. Böyle bir yanılgı, sanat denilen o ince, o damıtılmış ürünün güzelliğini bulandırır. Toplumculuk bir konu, içerik sorunu değil, yöntem sorunudur, bakış açısıdır, dünya görüşü biçimidir. Toplumcu sanat, insanı, onun hiçbir sorunundan kaçmadan, ele alıp yansıtan, ileriye dönük, geliştirici, **sanatça** bilinçlendirici bir etkinliktir. Baştan sona toplumsal içeriği olan bir ürün en bireyci bir yapıt sayılabileceği gibi, baştan sona bireysel sorunlarla örülü bir ürün de en toplumcu bir yapıt sayılabilir. Demiştim: Toplumculuğun özü içerik değil, yöntemdir. Bu yöntemin, çağdaş dünyanın her alandaki sayısız verilerinden, toplumda ekonomik bir varlık olarak yaşayan insanın mutluluğu için yararlanması ve bu mutluluğu sağlayacak temel yapının kurulması yolunda, bir birey-toplum bileşkesi olan insanın çözümünü getirmesi şarttır.

Toplumcu gerçekçi sanatın ilerici, iyimser, iç açıcı, umutlandırıcı, savaşımcı, atılgan, araştırıcı olmasına karşın, bireyci sanat, özneyi işlemez, öznelcidir; insanı bir birey-toplum bileşkesi olarak kavramaz, yalnızca bireyin dar ve bencil sınırlarında tutsak kalır. Geleceğin kapılarını güvenle, bilinçle, çoşkuyla döverek, insana bir gün mutlaka gelecek olan güzel günlerini muştulamak yerine, bireyin karanlığını sürer öne; insanı bu dünyadan soğutmak için ne gerekirse yapar, böylece de, egemen kapitalin ideolojisine, yarına güvendirmeyen veya yarını öte dünyada aratan dünyadışı bir umutsuzluğa iter (*).»

Bedrettin Cömert'in yazın, sanat ve özellikle de şiir konusundaki görüşleri elbette ki bu alıntılarda, yazıldığı gibi kalmış bu notlarda değil, dizinin ikinci ve üçüncü kitaplarını oluşturacak olan **«Eleştiriye 5 Kala»** ve **«Dil ve Sanat»** adlı kitaplarındaki yazılarındadır. Dil, yazın, sanat, şiir, eleştiri konularında ne düşünmüş, ne demiş **Cömert**, bunun yanıtını öncelikle o kitaplarda, sonra da öbür kitaplarında bulacağız. Benim, bu önsözle yapmak istediğim, **Bedrettin Cömert**'in şiir serüvenini, öğrencilik günlerini, eğilimlerini, karakterini, kişiliğini, konularını ve çalışma alanını, daha çok da mektuplardan alıntılarla vermeğe çalışmaktır. **Bedrettin Cömert** üzerine bir inceleme yazısı değildir bu. Elbette ki ona da sıra gelecektir. Sanat Tarihi doktoru Doçent **Bedrettin Cömert**, çeşitli yönleriyle ele alınıp incelenecek, yarım kalmış türküsü geliştirilerek sürdürülecektir.

Evet... Hacettepe Üniversitesi öğretim görevlisi, çeşitli dergi ve gazetelerin sanat-yazın yazarı, seçici kurullar üyesi, eleştirmen, çevirmen, estetikçi, felsefeci, Sanatsevenler Derneği ve Türk Dil Kurumu üyesi **Doç. Dr. Bedrettin Cömert**, 11 Temmuz 1978 sabahı, Türk Dil Kurumu kurultayına giderken, faşist kurşunların tuzağına düşerek aramızdan ayrıldı. Geride, ölümün eşiğinden dön-

---

(*) Bu görüşleri içeren «Dört Temel Kavram: Bireysel-Bireyci, Toplumsal-Toplumcu» adlı yazı «Eleştiriye 5 Kala» adlı kitaptadır. H. H.

müş bir kadın, Agostina Cömert; iki oğul, Ergun ile Kemal; ve ciltler dolusu yazı bıraktı. Aylarca dönüp bakamadım bu yazılara, elimi sürmekten irkildim; fakat sonunda...

İnsanoğlunun dramı şurada: ben sanırdım ki, daha doğrusu düşünürdüm ki, benim yazılarımı, notlarımı, mektuplarımı **Bedrettin Cömert** kitaplar haline getirmek zorunda kalacak. Bu görevin bana düşmesi ne acı!

Bédri, sevgili kardeşim!

Silinmez bir iz bıraktın önümüzde. Yaşadığımız sürece aramızda olacaksın. Bizden sonrakiler de seni aralarında bulacaklar. Güzel anın önünde sevgi ve saygıyla eğiliyorum, canım kardeşim!

HASAN HÜSEYİN

Ankara, Mart/1979

ikinci bölüm

ŞİİRLERDE KALAN

«bırakın göversin isteklerim»

a/yayımlanmış şiirler

İSTANBULUMSU

Vişne çürüğü yanaklarından küremsi hücreler
(kopacak
Bu cam var ya caddelerde akasyalar seyrettiğin
(otomobiller
Senin için çatlar vallahi en iyisinden bir de
Oyuncaklar yaptırdım midye kabuklarından
Şatolarda oynıyacaksın Hititsi bir beşik içinde

Uzun tırnakların var senin sevilerden kına
(yakmalı
Pastalar yaptıracağım sana Antalya limonlarından
Sana ça-ça-ça'ların bel bel kıvraklığında
Sana gözlerimi vereceğim İstanbulumsu

(Varlık Dergisi, 15 Mart 1959, Sayı : 498)

ALIN ÜSTÜNE
MORUN ÜSTÜNE
KIZIN ÜSTÜNE

Akşamlarda seviler yanar alın üstüne
Acun unutuk masallar gibi titrer
Dost yüzlü ağaçlarda son cıvıltı
Zamanın uğultusunda sızar gider

Akşamlarda seviler ağlar morun üstüne
Bir özgür yaşantı tutturur denizler
Dağlardan kopup gelen bu istek
Neden'lerin burukluğunda acır gider

Akşamlarda seviler coşar kızın üstüne
Alımlı gözlerin aydın tutsaklığımı söyler
Sen kutup adalarından gelmişsin susamışlara
Yosunsu gözlerin dalar gider.

(Varlık, 1 Eylül 1959, Sayı : 503)

KIRIK YAŞAMALARIN ÜLKESİNDEN
I

Sen bilmem kaçıncı düşünde sendeliyordun
(sabahların
Oysa kızgın kayalar gibi pul puldu dudakların

Neler düşünmedim kırık yaşamaların ışığında
Akdeniz'de bir Tanrı yaşıyordu o zamanlar
Ayakları çağların kutsal suyuyla yunmuştu
Ne yüzyıldaydı—Olimpos'ta bir Tanrı yaşıyordu
Kitaplar arasında kaskatı şimdi

Şimdi bana yönelmiştir gök mavisi tutkuların
Duyuyor musun suskulu odalarda boşalmışlığımı
Çığlığa benzer ezginliğimi duyuyor musun

İliklerime işliyorsun ığıl ığıl
Çocuksu göğsünü okşuyorum geceler boyu
Hadi masallar anlat bana ak sevilerden
Hadi «kale yolu» türküsünü söyle
Hadi kırık yaşamalarıma

(Varlık, 15 Eylül 1959, Sayı : 510)

KALAMIŞ'TA AKŞAM AŞKSIZ DA GÜZELDİR

— A. Çubukçu'ya —

Sizin gökleriniz yedi renk
Yosma martılar taşır sevinçlerinizi
Haydi deseniz Kalamış'tasınız
Işınların oynaşmasını görebilirsiniz
Denizle sarmaş dolaş
Veya batışını kirleriniz üstüne
Veya ak salkımlar gibi gemileri

Ezgiler tutturabilirsiniz
İsterseniz özgürce ağlıyabilirsiniz
Çöreklendiği zaman evrende
Amansız, yücesiz bir hiç
Yıldızları yağdırabilirsiniz gökten
Çağıl çağıl öpücüklerinize
Ama sevemezsiniz taş çatlasa geceyi
Ama en geçilmez yerinde karanlığı

(Varlık, 15 Ekim 1959, Sayı : 512)

SİVAS LİSESİ ÖĞRENCİLERİ ADINA ATATÜRK'E MEKTUP

Burası Sıvas Lisesi Atatürk'üm
Gözlerinin
Tığ gibi devrimlerinin
Işığı içindeyiz
Tanrıya çok şükür
«Anılar lisesi» öğrencileriyiz

Burası Sıvas Lisesi Atatürk'üm
Her giren kapıdan
Çocuk varlığımla düzenlediğim
Köşeni görecek
Mor krepon kâğıtlarıyla donanmış
Büstünü resimlerini görecek

Bir harita üzerine eğilmişsin
Parmağın ileri diyor tekmil ordulara
Ötekinde Kocatepe'desin
Yurdunu düşünüyorsun
İnsanlarını düşünüyorsun
İnsanlarını aydınlıkta görüyorsun

Burası Sivas Lisesi Atatürk'üm
Kilimiyle çorabıyla ünlü bir kentte
Altıyüz öğrencinin yüreği atar
İyiye Doğruya Güzele

Burası Sıvas Lisesi Atatürk'üm
Çizgiler çizerim defterime
Anıttepe'ye dek uzanır
Kara sınıf tahtalarına adın
Gerçek bir inanla yazılır.

(Varlık, 1 Kasım 1959, Sayı : 513)

ÇAĞLA

Ellerimden kollarımdan tutmayın
Ayaklarıma zincir takmayın
Çekin gözlerimdeki donuk perdeyi
Yaralarım onsun biraz
Bırakın göversin isteklerim

Güneyden esmeli seviler
Keskin iyot kokusuyla yosun kokusuyla
Çerkez armonikalarında sızmalıyım
Yeller çarpmalı yalım yalım
Oluk gibi göğüslerine kızların
Sonra tahtacılarla yaşamalıyım
Kıvrım kıvrım bir ormanda
Sonra bir dere kenarında
Coşkun uygarlıktan ırak
Damarlarıma işlemeli yeşilin cümbüşü
Kaygılara nar çatlatmalıyım
Dudakların en titreğinde

Bir papağan gibi konuşmalıyım
Anılarınıza türkülerinize karşılık
Salt bir varlığım olmalı yeryüzünde
Salt bir insan olmalıyım
Karnımın tokluğunda
Sırtımın pekliğinde
Gönlümün hoşluğunda
Kolumda badem çağlası gibi
Sevgililerin en çılgını
Sevgililerin en yörüğü
Torosların yalçınlığında sertleşmiş
Kavruk bir teni
Bembeyaz uykulara götüren
Sevgililerin gelinciği

(Varlık, 15 Kasım 1959, Sayı : 514)

MUTLULUĞU İSTEMİŞTİNİZ OYSA

— Nurhayat'ın ruhuna saygıyla—

Karıncalara bile söz dinletemediniz
Kaynaşıp durdular
Evinizin bahçesinde
Gece gündüz demediler
Bir karanlıkla taşıdılar.

Mutluluk kıldan ince
Aşınmamak
Kadınca inanmak gökyüzüne
Ama gün gelir
Bir karınca
Liyme liyme eder dudaklarımızı.

Sonsuz bir güvendir içimizde
Bir ağrı gibi mutluluk.

Acun istediğince geniş
Yaşamak güçlüğünce
Dur deyin, dur deyin ölüme.

(Varlık, 1. Ocak 1960, Sayı : 517)

YENİDEN DOĞMUŞ GİBİYİZ

— Üniversiteli kardeşlerime ve 27 Mayısı yaratanlara —

sabır mağaralarından boykot çekmemiştik
(yasalara
güneş upuzun çıldırtıyordu toprağı
toprak dediğin ne ki
pis ellerin isteksiz çengisi
lâhavle borsasının kampanası çatlamak üzereydi
duyuyorduk
doludizgin mavileşiyordu kaburgasıkalın bulutlar
inancımız biryerlere vardırıyordu bizi
vardığımız biryerlerde yeniden doğacaktık erkekçe
çalımlı kartallar haltedecekti ışığımızda
duyuyorduk
kan olup dikilmek zamanı gelmişti doruklara
hıncımız meydanlara yürümemizi buyuruyordu

(Varlık, 1 Ekim 1960, Sayı : 535)

HERŞEY MUSTAFA KEMAL

isterse sonsuz yıllar geçsin aradan
yunmuş arınmış bir tepesin
sanki konuk gitmişsin de
geleceksin birzaman sonra
saçların ipil ipil rüzgârda

isterse sonsuz yıllar geçsin aradan
on kasım'larda bırakamam seni
çekip çıkardın gıcır gıcır bir aklığa

yıllar yoğunlaştıkça gözlerimde
daha iyi anlıyorum
anlıyorum ki on kasım'larda değilsin
kanımızın tatlı kırmızısında akan
türkçe çağrılardasın
sıvas'ımın keçi vurdum bayırındasın
sen söyleviyle yıllar aşan
yarınlarda denksiz güven

yıllar yoğunlaştıkça gözlerimde
daha iyi anlıyorum
anlıyorum ki on kasım'larda değilsin
öğretmensin ama sabırlı
beyazıt meydanında uğuldıyan koca ışık
uygar koşucu
sabahça muştular armağan eden kemal'sin

isterse sonsuz yıllar geçsin aradan
on kasım'larda bırakamam seni
çekip çıkardım gıcır gıcır bir aklığa
çekip çıkardım yirmiikinci uçurumdan
yirmiikinci uçurumda bile binlerce dirisin
bildiğim bileceğim bilecekleri kemal'sin

(Varlık, 1 Kasım 1960, Sayı : 537)

Sivas'ın, «Keçi vurdum bayıra» sözleriyle başlayan oyun havasını anıştırmak istiyor. H.H.

BELKİSİZLİK

say ki adamlıktan öteyim
delik deşik olmuşum sâbıkadan
yanımda tomarla şiirlerim
gelir misin

yatağında sinsi bir düş
damar damar olmuşum gecende
bir hoş delirmişim bir hoş
gelir misin

üstelik hiç ederine saygınlığım
çakı gibi bir öpücük duysan yüzünde
gelir misin

(Varlık, 15 Kasım 1960, Sayı : 538)

SONUÇSUZ

sonuçsuz kavgalarla doluyum
yalnızım
tek duvar benim karanlıkta kendimi yankılıyan
ölgünüm
bu türkü çok yaşlandı artık
bu maviye herzaman tanıklık edemem
anlamıyor musunuz kendimi yanıtlamaktan usan-
(dım

pestilimi çıkardı amaçsız geçen günler
barsaklarımı deşsin istiyorum kalabalık
yüzüme yüzüme saldırsın sıkıntı
yeter ki ölümüm gürültülü olsun

yeter ki ölümüm gürültülü olsun

(Varlık, 1 Nisan 1961, Sayı : 547)

YABANCI KENT

Çanlar buzulunda içkisizim
Seni en çok her zaman seviyorum
Aykırı birçok vazolar geliyor aklıma
Daha öğrenciliğim bitmedi
Askerlik yapmadım
Burnum gittikçe çirkinleşiyor

Bir tuhaflık silindirinde uçuyorum
İçki gibi kumar gibi bir şey uykusuzluk
Bir parça kumaştan farkım yok bu kentte
Ne uzuyorum ne kısalıyorum
Bastığım her yerden gönenmeye başladım
Boğuluyorum çarşısız bir derinlikte
O tek boyutta kitaplar yetmiyor

(Varlık, 15 Temmuz 1965, Sayı : 650)

AKŞAM

Yırtılır hızlı bir kımıltıyla ışıklar
Yiter gürültünün en savaş uçları
Nereye baksan yalnızlık kokar
Azalır gökyüzü
Tüm takvimlere siner akşam

(Varlık, 15 Aralık 1965, Sayı : 660)

DİNSEL

Çünkü insanlar azdı o zamanlar
Zaman bulunmamıştı
Kalınlığı bundandır kiliselerin
Resimlerin rahatlığı bundadır

(Varlık, 1 Şubat 1966, Sayı : 663)

***

Ne zaman çoğalsam acıyarak
Budalaca bir ağlama gezinir yüzümde
Ve ben hep ağlarım o yüzümle
Toz olur gözümde güneş
Yıkılırım son güldürüsüne ezginliğin

Çok yorgunum
Aranıza giremem artık
Coşkum umudum bitti
Şimdi hep korku artık

(Varlık, 1 Haziran 1966, Sayı : 671)

KÖTÜMSER

Her şimdi yeni bir geleceksizlik
Çok büyük eskiliğimize gelecek deriz hep
Atalarımızın adı savaştı
Mutlak bizden canavar olacak çocuklarımız

(Varlık, 15 Temmuz 1966, Sayı : 674)

SEZİ

Geçirdiğim bütün hastalıklardan sonra
Mutlaka ayırdedeceğim beni götürecek sancıyı
Daha gitmeden
Henüz korku çizgileri yüreğime akarken
Salt karımın yüzüne bakacağım
Eğer yalnızsam
Ve görünüyorsa
Alışamadığım yumuşaklığına gökyüzünün
Belki de büyük lâflar edeceğim
Ölümden bile korkmadı desinler diye

(Varlık, 1 Ağustos 1966, Sayı : 675)

**

Yırtılmış bir çiçeğin heykellerinde
Koşmaktan yorgun bunca kırallar boyu
Etrüsk kapılarına deprem iletip durmaktan
Tekdüzeliğinde anıların ve sevinin
Hep o eski bisiklete dönüyorum sızlıyarak
Sızlıyarak çocukluk babama
Ve annemi tokatladığı kumar gecelerine

Oysa yağ içinde enson masaları sonbaharın

Değersiz bayağı bir nesne olmak istiyorum
Birşeylerle uğraşıp öleceğimi unutmak
Kopmak açlığımdan korkumdan
Ve duymak tekrar o büyülü ölçüsünü kırların

Oysa yağ içinde enson masaları sonbaharın

(Varlık, 1 Ocak 1967, Sayı : 685)

KARIMA ŞİİRLER

hiç aya bakmadım
kaptırmadım yıldızlara içimdeki uğultuyu
kimsesiz sevdim seni
ve nedensiz

özlem midir bunca sızlayan içimde
zaman mıdır duygularımın yetmediği
sabahı düşünerek yatmak kadar
güzelsin sevgilim

bu akşam
akşamların en azı
bu akşam
bu güzellik
gelmeyen anıların

(Varlık, 1 Nisan 1967, Sayı : 691)

1.

Yağmur yağıyordu—numarasız bir otobüs bekledim—hiçbir yere gitmek istemedim—kimsenin bilmediği bir yer istedim—ama hiçbir yere gitmek istemedim—yalvardım kendime—zamansız bir çağa ittim yüreğimi—çaresiz onlara gittim alıp kendimi.

O sabah alıp kendimi onlara gittim— başını söyleyemedim—gerisi çok acı—o sabah karım çok güzeldi—karımın gözleri uzun bir geceydi—ve çocuklar binlerce çocuklar—çocuklar en sıcak gerçek uzun bir gecede.

Oysa hiçbir yere gitmek istemedim—çaresiz çekip onlara gittim.

(Varlık, 1 Temmuz 1967, Sayı : 697)

2

Gece bizden diyelim
Diyelim başak rüzgârı kuş cıvıltısı
Basma entariler içinde gül kokuyorsun
Diyelim dörtnala boşanmışız seviye
Tedirginlik dizboyu işte

(Varlık, 1 Ağustos 1967, Sayı : 699)

4.

Ellerin ellerimde ne kıvrak
Kop gel ezgilerime oynıyalım

5.

Sanki böyle yorgun
Beli ağrılar içinde
Ben değilim eve dönen

Sen olmasan
Hiçbir iz kalmaz
Bu sonrasız bütünlükten

(Varlık, 15 Kasım 1967. Sayı : 706)

HERŞEYE KARŞIN

vazgeçebilir miyim doğanın kımıltısında bir böcek
(gibi solumaktan
kışın yağmura yazın maviye bulanmaktan vazgeçe-
(bilir miyim

dışarda fişekler patlıyor
meydanlarda hızlı havuzlar
ve yüreğim bir org gibi
derin loşluğunda imkânsızın

ıslak rüzgârlar fırlıyor köşelerden
alıp duvarları içime yüklüyorlar
içim sıcak bir temmuzda kalıyor
taze bir ceviz gibi ezgin yüreğim
özlem dolu tirenlerde elime akıyor

vazgeçebilir miyim doğanın kımıltısında bir böcek
(gibi solumaktan
kışın yağmura yazın maviye bulanmaktan vazgeçe-
(bilir miyim

(Forum Dergisi, 15 Nisan 1969, Sayı : 361)

YABANCI

yanıma yöreme bakınıyorum gece üstü
tüy uykularda bir köpek havlıyor
istasyon caddesi diyorlar o kör cadde
arkamdan soğuk yeller kovalıyor

ne güzel boyamışlar şu yapının duvarlarını
kimbilir kaç şişe kadın var içinde
saatlar onikiyi çalıyor ben karanlığı
ışığıma vuruyor birisi acımadan adımlarıma
beni tanımıyor kahrımdan saçlarımı beyazlıyorum

gideceğim bu kentten dayanamıyorum
toplıyacağım adımlarımı kaldırımlardan
sinemalardan kış kokumu süpüreceğim
gideceğim bu kentten gideceğim
vur düdüğünü yalnız ovalara tirenim

(Forum, 1 Mayıs 1969, Sayı : 362)

TEK MÜMKÜN

alır yüreğimi giderim masallara
ben giderim masallara sıcak yürür içime
ince bir duman gibi süzülür gençliğim
ıslanır başım göbeğinde mavilerin

nasıl derseniz öyle olsun
kalmasın ellerim sizlerden uzak
birleşsin umudum en güzel eylemlerinize
erisin et
yitsin boşluk
bir biz kalalım çirkinliklere inat

anladım ilkin öğrenmek gerek güzelliği
kömürcene kazmak gerek en son kıvılcımına dek
(soluğun
sonra yine öğrenmek yarattıkça daha çok öğrenmek
büyütmek elleri
kovuluncaya dek yabancılığımız
bir biz kalıncaya dek eğretiliklere inat

alır yüreğimi giderim masallara
ben giderim masallara sıcak yürür içime
masal masalı yer büyür koca gerçek
akar mavilerim bütün karalara inat

(Forum, 15 Mayıs 1969, Sayı : 363)

ŞEMPANZE

başında beyaz bir gül
ayna parlaklığında oturağı
kopmuş bir piyanonun acıklı süsü
basar tellerine otuzyıllarının

bütün mahareti aptal güldürmek
öldüresiye emmek yüreği
ama daha çok aptal güldürmek
acıması bedava bakması on kuruş
çirkinler kıralı kocamış çiçek

nedense hep hüznü çizer
sıkar bilince bir civa gibi dönülmiyeni
bakar bakar da yorulur hayvancık

neden hep kalırsın böyle
eskitemez seni hiç bir keman
sen hep sokakların tonton kişotu
basarsın tellerine otuzyıllarının

(1967)
(Forum, 1 Temmuz 1969, Sayı : 366),

GECİKEN ÇOCUKLUK

dağbaşı kapılarını yumrukluyorum
kimsesiz yumruklarım çığlıklar içinde
ufkumda gemiler
gemileri durduracağımı sanıyorum çocuk gücümle

hâlâ balık çıngırakları kulaklarımda
bıyıklarıma şaşıyorum neden terlediler

(Forum, 1 Ağustos 1969, Sayı : 368)

ÖZ KOŞULLARDAN UZAK YAŞAMAK

sen kal artık onulmaz beceriksizliğinle
sen kal beynim köhnedi ışıklar
adarken tam kollarımı geniş gözlerine dünyanın
kabardı bir mantar gibi eksikliği içimin

boşuna dokuyorum bunca destanı dudaklarına
boşuna kadınım köhnedi ışıklar
kaygan bir masaya serpilmiş şaşkın civa kütleleri-
(yiz
sıcak ve şahane kaynaşmak isterken
durmadan yabancılığımızı deneriz

(Forum, 15 Ağustos 1969, Sayı : 369)

KARIMA

başladım bir kere gerisini getirmek diye
ben seni hem sevip hem sevmiyorum
seversem karım gibi
seversem ıpılık
ben seni ya sevip ya sevmiyorum

—

(Forum, 15 Ekim 1969, Sayı : 373)

BAŞLAMANIN NİTELİĞİ

al bu makinayı götür at çöplüğe
al bu kâğıdı yeniden hazırla şiire
söndür ışıkları bizbize kalalım
salt aklığın sonsuzluğunda doldurmak istiyorum
(kâğıdımı
getir bana durmadan didinmelerimi eskinin
tek bir mısrayı saatlerce işlediğimi getir
nasıl yaşanır bu boşluk bu kuruluk nasıl
al bu ellerimi çok alışmış geometriye
yeniden başlayalım hep yeniden gülmeye
yaşamaya yeniden ilk belirtilerini esinin
nasıl oluruz bir bilsen başlayalım dirilen birliğimize
al beni yaşat başlangıcında geleceğin

(Forum, 15 Ekim 1969, Sayı : 373)

«ağlamama yardım et»

b/yayımlanmamış şiirler

3

ışıl ışıl günlere ereceğiz
ırak olacak gayrı
nemiz varsa karalardan düşüncelerden yana
gür sevgiler doyuracak susuzluğumuzu
susuzluğumuz bitince
kaygılarımız da bitecek
darılmalarımız da

kar yağacak yine ağırdan ağırdan
bazı bazı kuduracak soğuk
biz yine el ele
ışıl ışıl günlere doğru
inan güzelliklere boy atacaksın
mut kaynıyacak ocağımızda
denizlerden dağlardan yaban kuşlarından
bir düzen kuracağız
bitecek kaygılarımız
kaygılarımız bitince
daha güzel olacağız

1960

AKŞAM
KUŞLAR
VE YALNIZLIĞA DAİR

kopuk bir özgürlük gibiyken akşam
üsküdarımsı bir eskilikten kuşlar geçer
konarlar çan durakları içinde
    en güzel şarkıların tellerine
mışıl mışıl denizlerden kopar ilk çığlık
kurdeşen gibi gidişmeye başlar dağların tabanı
ve yine kuşlar
            en son dairelerinde
        görünmeyen bir yalnızlığa resim yaparlar

kopuk bir özgürlük gibiyken akşam
yanaşamamak en yakın istasyona
dalıp gitmek
gitmek bilmeden ölümün masmavi anlamını
ellerin titremesi
haşhaş çiçekleriyle donatırken gemileri
takmaya çalışırken tavşanların boynuna
en güzel akşamları
en güzel geceleri
ayaklarımızın ıslanması
neresine otursak zamanın
çatlamamız kaşınan bir yara hazzında

kopuk bir özgürlük gibiyken akşam
üsküdarımsı bir eskilikten kuşlar geçer
konarlar çan durakları içinde
en güzel şarkıların tellerine
ve yine kuşlar
en son dairelerinde
görünmeyen bir yalnızlığa resim yaparlar

(Roma'dan yazdığı 15 Mart 1963 günlü mektupla birlikte geldi. HH)

İLKBAHAR ŞARKISI

1

yerleşik bir noktada
hep aynı toplama işlemini yapıyordu
naftalin olduğu zamanlar
    atlar kişnemezdi ona göre
ama atlar odalara girdikleri zaman
koskoca bir mart ayı
    alıp gidiyordu
            en genç naftalinleri
ve o
çenesi çıkmış bir yüz gibi
anlamsız çıngıraklarla
    hep aynı toplama işlemini yapıyordu
        yerleşik bir noktada

2

fabrikalarda
ve cumartesi ağaçlarının altında
    tüm insanlar çalışıyordu ki
o hep böyle
bir pantolon gibi
diz vermiş gözleriyle
    şalgam satmaya çalışıyordu dilencilere

duraksız adımları gittikçe kirleniyordu
boşanır boşanmaz bağlaç yerlerinden
kanlı bir çarşaf dolanıyordu diline
yine çakıl taşı beyaz sandıklar içinde
yine mahallede maskara bir güvercin
ve fabrikalarda
ve cumartesi ağaçlarının altında
tüm insanlar çalışıyordu ki
o hep böyle
bir pantolon gibi
diz vermiş gözleriyle
şalgam satmaya çalışıyordu dilencilere

3

o halde
brezilya'da lokumsuz balıklara
tokat atmıyorsunuz siz
dut pekmezine çivi çakmıyorsunuz
o bir mürekkep şişesi kadar tehlikeli
ayağa kalkmış bir topal tedirginliğindeki gözlerin
hep adama kavisli bir cetveli andıran
kullana kullana yazısı silinmiş kalçaların
yok canım
o kadar da değil ağlamak
o halde
nerede kalmıştık
demek sizde hardalların ayakları sulak
demek sizde herkes kasap değil
demek
böyle
ha

4

bulutlar damalı bir bakraç içinde
    çok içli bir marangoz rendesinin üstüne
                                        (kondular
en çarşısız ölmek te buydu zaten
    marangozun karısı için
tasgele bulduğu şarkıları üflemeye koyuldu
sonra
tül tül
bir rüzgâr okşadı
        kadının memelerini
ne kadar kıl varsa vücudunda
hepsi
ama
hepsi
    bayramlık şapkalarını giydiler
ve marangoz
    davullar zurnalar armağan etti karısına

5

hazırladığı bir bardak elmanın sayfalarına
bir fabrikanın
    kan kırmızı göbeğini kesti
eşiğindeki insanların kulakları kaşınıyordu
bir demirci
örsüne sapladığı kasıklarını tutarak
        çocuklarını tokatlıyordu
saat oniki sularıydı
köprülerde cam kırıkları parıldıyordu
kırmızı burunlu candarmalar çamur devşiriyordu

o hâlâ
hazırladığı bir bardak elmanın sayfalarına
    aiutami a piangere şarkısını söylüyordu

6.

topu topu soluğu eğri bir bacayım ben
söylesem neye yarar ki
    şarkılarımdaki tüm ilkbaharların
                        alçıda olduğunu
ve yumruklarımın
    altmışlık bir kadının oturağına döndüğünü
çek git
kalabalığını postanelerde ara
topu topu soluğu eğri bir bacayım ben.

(Roma'dan yazdığı 15 Mart 1963 günlü mektupla birlikte geldi. H.H.)
«aiutami a piangere»: ağlamama yardım et.

GECE

bir türlü tutamadım belleğimde
hangi saatlarda sıtmaya yakalanır
hangi saatlarda girer adamın beynine
        açılmamış tarak dişleri gibi
                bu çanlar
ve bu gece
ve bu geceye hep aynı gerilimle uzanan
            delirim basamağındaki
                it ulumaları
hani buğday satmaya gelen köylülerin
            dokuma seklemleri durur meydanlarda
o biçim göbekli
o biçim ağır
ve bu gecenin sille tokat yalnızlığında
    seklemler kadar göbekli
    seklemler kadar ağır
        korku ağaçları

şu helâ
şarıl şarıl geceye dökülen
şu otel odasında dokunulmazlığa sahip kadın
şu cebimdeki çok ağır doktor reçeteleri
ve ağzımın iğrenç yaraları
şu çanaklar gibi yüzüm
ve senin
ve benim
birbirimize yutturmaya çalıştığımız
g e c e
şu karnımızdaki kazıntı
ve tatlı su balıkları.

(Roma'dan yazdığı 15 Mart 1963 günlü mektupla birlikte geldi. H.H.)

ŞUBAT DEFTERİ

I

sızlanıp durma ilk günlerinde şubatın
bırakma fok kayganlığındaki uçurumlara engebesiz
(omuzlarını
yak lâmbaları bozulursan trenlere
çocuklar dama oynuyor sur taşlarında
şarkılar yalnızlık ekiyor sinema kapılarına
uçaklar kalkamıyor bunca hastalıktan sonra
ve sen her an bir o kadar sürüngen iliklerimde
yörüngesini yakmış bir kuyruklu yıldız
akça salyangozları ağacımın

güneş devirdi birer birer çıplak heykelleri
saçlarını ters giydi köpek
avurtlarım patlıyacak musluk frenlerinden
seni duymasam her göbeğini kakışında denizin
(kayalara
daha azgın daha merkezkaç olurdu ağrılarım

yapraklara çan sesleri düşüyor kiliselerden
dişlerim çırpınıyor boş sularda
elinden tutup senin merhametine taşıyorum
(bulvarları
soğuk ürperti saatlarını sana kuruyorum
yeter karanlığın amansız daktilosunu dinliyemiyo-
(rum
nasıl kuduruyorum bilsen anısında soluğunun

acıma öyle resimlerden geçen cinayet ormanlarına
tarak vurma yararsız karanlıklara
sokakların ökçe seslerinde bulabilirsin ancak beni
veya ölülerin kollarında upuzun
hınk demeden yerlere serilmiş bir sonbahar halinde

kurulama zamanı geldi artık merdivenlerimizi
nerede özlemlerimiz ve kedimiz
çığlıklarımızın gerilimine yetmiyor artık uzun
(tırnaklar
düşlerimizde kıvırcık saçları afrikanın

biliyorum şimdi coğrafya gelecek bütün sokaklar-
(dan
sıkacak suyumu senin ülkelerine
boşver yaraların yüzümüzdeki ölçümünü
biliyorum şimdi coğrafya gelecek bütün sokaklar-
(dan

boşanıp durma ter boncukları gibi köşelerden
akıtma gözyaşlarını bu kadar özelulak
değmez huysuzluk etmeye bu kasırga istasyonu
selâm bıraktı babamız
annemiz altından dualar
asılma karanlığın çağrısına donarsın
pıhtılaştırır dolgun memelerini fısıltılar
sur taşlarında dama oynuyor çocuklar
bu kadar içtenliği kaloriferlerin kafamı bozuyor

çöplüklerde ses ararken karıncalar
atılırken yeni bir bozumla postacının ayaklarına
ben kendimi öldürebilirim
kırmızı bayraklı ülkelerinde yalnızlığın
sarhoş beynim bitirirken yakıtını
toz olup düşerken bir ekvator kuyusuna kollarım
ben kendimi öldürebilirim
kırmızı bayraklı ülkelerinde yalnızlığın

ve gece işte giriyor ayakkabı pençelerinden

II

anlatamam nasıl fırçaladım uykuyu üstümden
anlatamam hıncını pergel takımlarının
günün ilk telgrafını güneş çekiyordu pençerelere
radyo haberlerindeki dişilik havadan olsa gerek
tablalarda parmağını söndürüyor insanlar
bemolsüz bir otomobil akıyor sarı ışıklarıyla
kahveciler ve berberler sis topu oynuyor
korkunç bir film seyrediyorum sanki sabah
(vazolarında
bir eksen aramak gerek bunca yabancılığa
kurdun kuşun niteliksiz çağında yüzüstü gülmek
evet hiç belli olmaz dediğin gibi
teknik kalıntısı olabilir gövdemiz ortaçağın
olduğum gibi uygulasam mı dersin kendimi sana
çok kovboy oluyorum değil mi doğal burnumla
aynı korkuyu katediyoruz eşit zamanlarda
bir hortum gerek bunca kıvamı tutkularımızda
(boşaltmaya
mağaraların yıldız dönümünde öpüşmek doyasıya

anlatamam sayfaları sana
ziller çoktan çaldı boynumun ilk kesitinde
sen benim pullarımı yakıyorsun
hangi tüneli çalsam pikap boş dönüyor
biliyorum kulakları çok şişti dokuz numaralı tram-
(vayın
anlatamam sana bir bardak şarap
bir bardak şarap sımsıkı petrol

III

bu kadar savsak olmasa gerek sessizliğin dudakları
belli ki daha görevi bitmedi başka evlerde yalnızlı-
(ğın
kendimi tokatlıyorum bu aralıktan yararlanarak
omuzlarım ağrıyor bilmem neden
kutup bölümünü yakalıyorum çarşafın ayaklarımla
susturmak istiyorum-ama neden-
insanı kıvırıp içindeki sepete fırlatan şarkıları
ama neden gelip geçip söz atıyorsun
neden sesini hep böyle kışın en feci yengeçleriyle.

(Roma'dan yazdığı 15 Mart 1963 günlü mektupla birlikte geldi H.H.)

HİÇ Mİ (*)

nedeni mi olur yeşilin
doy işte—ulu duvarlara karşı
anlıyamadığımı ölüyorsun

em rüzgârı
işle saksıda toprağı
eksik deme tohuma
su bekliyor düşlerden bulutlar

aradımsa her konudan sonra
vazgeçemediğime bağla
öldürme böceği
ışık ve bahar söyle

anılara kaybolma ağrım
yanlış mı okuduk zamanı
hiç mi kalmadık yoksa

11 Mayıs 1971

(*) *yanı yıldızlı adları ben koydum. H.H.*

UNUTURUM SANMA (*)

nasılsam öyle görüyorum gözlerini
bir kez olsun yadsımadım kendimi yabancı
(aynalarda
korkmadım açık vermekten içtenliğim adına
çok çektim korkunun gölge pençelerinden
yine de öğrettim ürpermelerime şarkısını erkekli-
(ğin
kayıyorsam arada bir bugün çıkmaz loşluğuna
(baygınlığın
unuttum sanma seni akıllı umudum
anlamak istiyorum yenemediğim suyumu
yoksa kitap yoksa ölüm çok korkuyorum

seni hep beni yaşıyan türküden soruyorum
bitirsem yokluğunu öpsem ikindilerini
dile gelmeyen güne sığmayan bir tavşana inanıyo-
(rum
çocuklardan uzak korkulara daha yakın yaşamak
gücüme gidiyor aldanmak ufkun rengine doymadan
(daha
nasıl diyebilirim ben bittim diye
gecenin itişinden belli duvarların yetmeyişinden
tek cebimizden çıkan adresidir alışkanlıkların
nasılsa uğultu öyle eziyorum kendimi
unuturum sanma ağzını dönülmez bir duraktır
(karanfil

13.5.71

İŞLEM KAÇAĞI

yıkarak boyutlarını ışığın çaldırdım bir parça
(beyaz kâğıtta
benim değil sözüm depremin canını duyamadım
hep çizgi gösteriyor perde hüzne vakit yok
şimdi buradaydı oysa ne kadar yalanmış
sen gelme bahar mavilerini denize atıyorum

kanıma dur diyemem kapıları yokluyor zaman
yoğursun tozumu memenden titreyen damla
unut tüllerini direnme hesapta yıllanır işlem

15.5.71

HOŞ GELDİN ((*)

bu sarı kesin değil
uğurlamadık daha yağmuru
belki bir gece belki bu gece
şaşar mı hiç yumrukta köpüklenen haykırı

hoş geldin yağmur sonu

15.5.71

GİDELİM (*)

anmadım gecenin bataklığında geriye dönmeyi
çiğnendi özlemim rahatlığın tedirgin koynunda
yine de doymadım bir ışın gibi koşmaktan yıldızlara
bir yanda oğlum oynuyor eskiterek kırallığımı
bir yandan öteleri doğuruyor korkusuzluğun sağlığı

aşk mı ölüm mü sanmıyorum kumar olsun
sonsuz kanatlarımızla çoğulu eriyoruz
belki sensin belki yumurtasıdır arzunun mevsimler
bir biziz gelip geçen susmayan anılardır en hazin
(armağanımız
gidelim yollarda yürümeye unutmadan sıcaklığı
(köpükler

16.5.71

OYSA (*)

filmlerden özlediğimiz bir sonsuzluk yaşlanıyor
(içimizde
nedense yalnızız uysal bir at bile ürküyor sessizliği-
(mizden
işte bir sepet kiraz işte oyuncaklar ve köpek
hâlâ tören hâlâ tanışmak dudağın hızını alamadan

anlatma bana renkleri şiirle boyıyan o sevimli
(soytarıyı
rüzgârlar bala kesermiş bilinmeyen buzullarda
aynalara ben çizdim sanki o liman çocuğunu
yoklama yüreğimi belgesiz geceleri kuruyorum

ne kadar suçsuzduk okulumuzda titrerdik böceklere
şimdi yanlış kahkahalar deniyoruz sirklerde
nasıl kaçsak nasıl heryeri birden kucaklasak
oysa bu dayanılmaz oysa zamansızlığı ben yarat-
(madım

17.5.1971

«tekliğe sığmıyor yaşamak»

c/yayımlanmamış, adı konulmuş konulmamış şiirler

TUTKUSUZ TUTKUYA ÖVGÜ

bir çoğul başlıyor ansızın
herşeye karşın yaşatmak hızı birşeyleri
bölmekse de bir çizgiyi yanılarak
yaşıyor yine dağılmak
akılalmaz özgürlüğünde çiçeklerin

EYLÜL ŞİİRİ

2.

bakın şu duvarlar değişmiyen melodi
şu eylül heryıl bağdaş kurar gırtlağımıza
dili sarkık ölülere döner sokak lâmbaları
usanmaz bekçisidir şu yolun sis
yüklü bir kamyon geçer ansızın
kirli soğukluğunu bırakır üstümüze

doğunun kabaralı kentlerini bilirsiniz
hani herşeyden yoksun çoçuklar örneği
işte o kentlerden birinde
bir kızın hersabah sorusu vardır kaderine
öğrenci türküsünü takar kâğıt dudaklarına
takar da
harikulâde bir şamar atar yasak koridorlarına

tüm başlangıçlar tutulmuş
üstüne üstüne gelir insanın ne varsa asık suratlı
dişleri ilkbahar bir köpek en yüksek caddelerden
karakollar dolup taşar
en demirli trenler geçer gülüş çizgilerimizden

oldum olası sizler gibi savaşırım
ödlek çıra ışığı yalar günlerimi
kilise kaçkını ezgiler hurdaya çevirir bedenimi
tam otuz gündür ceplerim
tam otuz gündür ekvator toprakları gibi

ESKİ BİR ŞİİRDEN YANKILAR
ÖYKÜ

çevrem bir balıkçı teknesi değin dardı
ekmek kavgasında ölünür mü bilmiyordum
bir avuç insanlarım vardı esenliğimi adadığım

tümümüzün öyküsü böyle başladı
ılık mevsimlere takılmıştı suçsuz gözlerimiz
zaman giysi değiştiren ağaçlarla anlamlıydı
bir bomba patlasa örneğin şu dağın ardında
görüşmeler yapılsa silâhsızlanmaya dair
bize göre değildi

eşkiya taşları yatardı kıvrık yollarda
altı ay mıh olurdu içimizde kış
sesten gayri herşeyi tutsak eder o dağlar
katı yürekli birer korsandık hepimiz
korkunç bir buyruktu o

biz görgüsüz çocuklar
soluğu kesilmiş tazıları andırıyorduk yollarda
ah ne tükenmez yağmurdu koca kentler
bilseniz bir tutam gürültü ne umuttu
görenler dağ kokuyor bunlar dedi

bir çığlıktı bizim marşımız
bilinçsizliğe yaratılan ilk senfoniydi
artmamıştık
dilimizde serseri bir ekvator
bozulmuştuk iyiden iyiye

YENİLENİR (*)

ne kadar tükenirsem bir anlamsızlıkta
o kadar çok anlarım umudu
her kopuş yeni bir yeti düzenler karanlığa
kaplar olan'ı o kesin uzaysızlaşma
seslenin tanrıya
neden bu bütünlenemeyiş
ben bilmiyorum artık
nasıl duymalı güneşi ve çocukları
nasıl unutmak sorumsuzluğuna katlanmalı
her biçim ağrılı bir şaşkınlık
sonsuz-baygın bir şaşkınlık her oluşum
böyle hergün
sana benziyenleri görüp te
benzerlikten öteye gidememek
hep dışında kalmak büyük nedenin
tek çare ufak bir önemde kurtulmak

ama birgün
belki yıkılmadan daha anlam
tüm uzaklıklara karşın içimizde
yenilenir sevgimiz

YARATIR HEP (*)

birden kıyılıyor masallara
anlıyorum
yetmiyor güzelliğim
yine de büyür umut
nedense yenidir özlem

tek dinlenen kumlardır aynalarda
şimdi yine ötesinde yankıların
çoğaltır kıyılarını deniz
donar mavinin zındanlarında ay
süt kokar dalgalar

üşüse de doku
büyür umut
tutsak kalır dudak zamanın çizgilerine
artık dinlenir yürek
yaratır hep yeni baştan akıllı tedirginliğimizi

DÖNÜLMEZ (*)

kimsesiz gözleri her sabah
kamçılı bir ayna oluyor
delicesine yabancı kalıyor
boynundaki kıravatına
ortalık çoktan ağarmış
sokaklar dupduru
adım başı bir serçenin
narin hıçkırığı

dokunmaz eline eşyalar
korku mudur sularında dünyanın
bu telâş neden
dönülmez bir ilgidir gözünde tüten

DAHA İYİ (*)

hep karanlıkta mutlu oluyoruz
hep gece sıyrılıyoruz çokluklardan
ilginç bir duruma aşk diyorsun
beni özel biçimlerde seviyorsun
biliyorum olmıyacağı deniyorsun

işte aradan bunca zaman geçti
pişmanlıktır kalan gecelerden
sen kendi kalıbında anılardan uzak
ben bildiğin gibi yarımyamalak
çok değiştim hoşnutum halimden
eğer yokluyorsam uçlarını geçmişin
daha iyi olabileceğine yandığım içindir

VARDI BİR ZAMANLAR (*)

seni böyle zihnin çaresiz hüznüyle kurmak
biryerlere birşeylere kaydığını görmek sıcağın
karşıtlara yenilip beslemek korkularını yüreğin
için için ısınmaksa yaşamak
iletmekse düşleri düşlerden öteye
yapamıyorsam
bırak kalsınlar anıların benimle
yendim seni anlattım kendimi anılar bile biçimle
şimdi soyut şimdi yok düştüm şimdi aptallıkların
(gölgesine
bir ben kaldım bulanık izdüşümü yaşantıların
iyiydik aramazdık sözlerimize oran
vardı bir zamanlar vakti beklediğimiz

HEP (*)

zamanla biriken imgelerine
tutsak yaşıyorum doğanın
vakit olgun
damar damar içinde
gündelik ve sonsuz
hep üreyen ışığında oluşun

BİR DE HAYALLERDE (*)

seni görüntülerden kurtarıp
yeni kavramlara dökmek
seni bütün karanlığınla anlamak demektir
nasıl ki yetmiyor güzelliğin
o ellerinde delicene emdiğim
yetmiyor o benden hep kurtulan varlığın
bir şey var ki bizden büyük
belki çok kötü ondan büyük
bir şey var ki bağlıyız mutlak
olmuyor bu noktada kaçmak olmuyor
herşey kesin gülmek olumsuz denklem
ama yine mutluyuz
işte sıcak bir sabah gibi akıyor soluğumuz

işte göz
    bunca hızlı olmadı hiç
işte eller
    birliğin uğultusunu yaşıyor
nasıl gelirse yıkılır gece
aşılır mevsim
olur mavi toprakta
toprak bizim
özgürlük bizim değil
oysa doğabiliriz istesek
doğmak elimizde değil

neyiz ki sevgilim
bir sevmeyi biliriz biz
bir hayal etmeyi
bir de hayallerde gerçeği görmeyi

HÜZNÜN BİR ANLAMI DA (*)

dinmez benim bu ağustos bulantılarım
sıyırır kanımı dostluklardan
            bu yapışkan havalar
halsiz düşer ilişkilerim
            salt kör yanım olur dünyada

bilirim ancak böyle sevinirsin sen benim durgun
                                                    (beynim
ama unutma ki
konuşmak en büyük olay
tekliğe sığmıyor yaşamak
hüznün bir anlamı da dışımızdan geliyor

bir güzdü güneşli sarısında yüreğimin
hantal bir taştı zaman tepinerek aştığım
büyüktü gül—bulanıktı acı—bitmiyordu çekirdek
ellerim kadar bana yakın—sıcaklığım kadar kalıcı
(bir şeydi
böyle kaldıkça ben hışımlı ve tozduman
ılık
ve herkesin
bu hayat içinde hayatın ezgin dayanılmazlığıyla
kaldıkça özellikle senin
bungun bir karanlıkta parçalanıyor her açıklama
soğukta demir örneği bir kez daha geriliyoruz her
(girişimde
seni mor seni beyaz seni eflâtun ve ışık halinde
(bir sevdanın
ve korkunç gerdeğinden anıların
bana böyle bana benim biçimimde sunup ta tapacak
(kadar
bir güzdü— orada, öyleydi
alışkan ve şımarık bir böcek gibi hep heryerde
diyordum ama—beni hep zaman çalıyordu ağzım-
(dan
işte! diyemeden daha—bu beyin bu yürek diyeme-
(den daha
diyordum ama dağınıklık oluyordu
nedense hep beriler kalıyordu bana
yine de yaşanıyor düşünce

yaş, bir şey diyor
yıllar en uğultulu rengini dokuyor soluğun
anlam bir şey diyor—kurtulamıyacaksın benden
tuttum çareleri sözlükler kaskatı
kesintiye dayanamıyorum
sevmiyorum duran suyu
kuramına değil—yaşantısına inanıyorum mutlulu-
(ğun
hayır. adım adım söküyor hızımızı kalabalık
işte duydum soluğunu
bitirmek olmuyor
kurtulmak istemiyorum senden

TARİHİN AKIŞI

Ufkun kıyısındaydım
Orda bulutlar konuşuyor,
Orda düşlerin elleri-ayakları var
Ve denizkızları denizi baştan çıkarıyor

Masalın gerçek olduğu yerdeydim
Orada ay, güneşe ışık sunuyor
Orada müzik günlük ekmektir
Ve çocuk çiçeklere öğüt sorar

Orada erkek ve kadın tek bir
varlıktır, orada kılıçlar ve kurşunlar
sapana dönüşmüştür.
Orada söz ve eylem tek birşeydir.

«yetmiyor suyumuz karanfillere
kanımızı mı kullanıyoruz yoksa»

d/yarım kalmış şiirler

VE AKAR (*)

nasıl geldim bu yıkıntıya
hangi mavi attı bu güzel imkânsıza beni
yoksa duymak gül tadında
nasıldı yeni inceliklere varmak

ölmek benim işim sabahları bırakarak aydınlıklara
aydınlıkları bırakarak senin günden güne eksilen
(acılarına
kaldım çaresiz bir titreşimin büyüsüne tutsak
duymak sadece duymak kaldı günün damarlarına
(inat
ve akar durmadan maviler hep düşlere düşlere
(doğru

MUTLU OLSAM (*)

birdenbire yaşıyor zaman
birdenbire anlıyorum günlerin ne ağır
ne güzel ne karanlık geçtiğini
birdenbire ne çabuk ne korkunç
ne amansız geçtiğini
kalmıyor gelecek
kopuyor yılların farkı
soyutlanınca zaman
umut mu çaresizlik mi ya da boşverme
bir o kalıyor işte
    titrek ilintileri tutan
ne ki kalan
    bunca telâş içinde
kim verebilir bana dinçliğini şimdinin
kim bulabilir yeryüzünde beni
    bundan otuz yıl sonra
    (bir diyeceğim yok zamansız kesilmeye)
oysa nice dolu nice uzun zaman
bir çay sıcaklığında bir dost yanında
oysa nasıl da zorluyoruz mutluluğu
çeke çeke bir dost yanında

anladım
    deneyden yalıtmamak gerek zamanı
yani yaşamak durmadan olmak oluşmak
ve kaçmamak güneşten hiçbir zaman
yoksa birdenbire
birdenbire yitiyor boyutları doğanın
eklenince korku
    öznel soyutlamalarımıza

geçse de sıcak
şu yapışkan
kalmasa hiç bir bahane
kemirsem ince bir dev gibi bütün güzellikleri
mutlu olsam

EN SON (*)

korkunç kurşununda bir yağmur renginin
uzaya saplanmış çıplak yapraklar
titrek iskeletleriyle soğuğunu yaralıyor göğün
daha yağmadı kar
yalnız sonbahardır
daha ölmeden ölümü kurmak
yenilerek bu korkunç vazgeçilmez şarkıya
yoksa her an bu çılgın bu çember
bu edilgen
bu birşey yapamadığımız
odur işte
herşeye rağmen
en son durumda

VAZGEÇEMEDİĞİM (*)

hani sevmek onulmaz bir inattı seni
hani olmıyacaktı yenilmek şimdi nerde tomurcuk
şimdi neden eser umutlarımıza bu karanlık
seni bir türlü alamadığın çevrende anlayarak
şimdi neden bu ikilik
vazgeçemediğim

YIRTARAK YERLEŞECEK (*)

soyutlayıp bütün boyutlarını bir yapı
ölüyor bir leke gibi imkânsız külünde göğün
şaşırtmaca oluyor camlara doğru
bir çizgi kısırlığında düşen yağmurda güvercin
kapanmış bahçeler yeşiller karanlığa çekiliyor
eziyor biçimleri
hacmin gergin pamuğunda dolaşan
o ışıkla sapsarı bulanık kaynak
anlıyoruz
bir durumun geçici simgesidir yaşamak
daha yarın daha vakit dolmadan önce
saracak bir süt gibi biçimleri gökyüzü
ılık bir akıntı gibi heyecanımızda
yırtarak yerleşecek maviye güvercin

SANAT DEDİK (*)

nasıl tutarım kendimi kayarken zaman
akıp giderken gençliğim bir yok uğruna
nasıl titremez ellerim ılırken kan
hep beklemekle geçirdim bunca düşünceyi
bekledim ki utansın taşlar gerilsin kabuk
aydın dedik vurduk doğruluğu uzlaşmalarda
sanat dedik eledik şiirimizde en ince saçmayı

BİLMEM ADINI (*)

neden davranış aşar gerçeği
bilirken bir şeyi düşüncede tamam
neden kararır sıçrar sinir
seçerken iyice gerekliği

eminim dişe dokunur bir olay değil
böyle der mantık verileri deneyin
ama neden mutsuz neden umutsuz
bir türlü durulmaz terazi

belki de sorun bunca basit değil
belki de belirli sonuçlarıdır
belirli nedenlerin önemsizlikler
herhangi bir anda herhangi bir durumda
aşıyorsa kısır gerçekliğini insan
buluyorsa davranışlar acıklı uçlarını kavganın
durup dururken aptallaşma değil salt neden
yoğun ama bellisiz bir evre olmalı arada
bilmem adını belki bilinçaltı

KORKACAK (*)

soyunup sevişmekten korkacak yine
yine sap gibi kalacak güzelliğiyle
bir önyargıya kurban gidecek bin içimlik
(memeleri
korkacak sevişip ezgi olmaktan

SEVSEM DE (*)

işte gördüm
işte sevdim
beğendim hoşlandım arzu ettim
unuttum önceyi
aştım kalıtımları
yeniden yoğruldum
yeniden oldum
açıldım bütün eskiliğimle yaşanmamışa
açıldım kör olası bulmadığıma

şimdi ben seninle yaşıyorum

ne kadar sürer yalnız bir boyut
varılır mı tek başına ortak tada
diyelim bende bitti sakıncalar
diyelim büyüdüm ben bütün kurallara inat
diyelim ben oldum anama babama yöneticilere
(inat
yarattım soyutluğumu ama yaşayan ama dipdiri
bir soyutluk ki senin benim çevrenin çelişilerinden
(doğar
bir soyutluk ki salt benim erkekliğim yüzünden
(soyutluk olur
yoksa ikimiz olsak ya da bir ben bir başkası olsak
yani yine sen ve ben yine biz ve dünya olsak
o zaman gülünç kalırdı şiir hep davranırdık o za-
(man

sözle cayma nice uzaktır birbirinden
onca sürer ancak yalnız bir boyut
seni sevmek ne demek yoksa ilişkiler
işte yine karşımızda ilişkiler o yıllar yılı değiştir-
(mek yıkmak istediğimiz
biz istedikçe daha çok kendini kullanan
daha çok düşündüğümüz daha çok yorulup ateş
(açtığımız
ben seni ancak bana ilettiğin olanaklarla sevebili-
(rim
sen ancak korkudan sıyrılan cılız rahatlıklarla seve-
(bilirsin
ben seni hemen sevmiştim
geçici ama sahici soyutluğunda gördüm seni ben
şimdi yavanlık şimdi endişeler ahlâk ve toplum
sevsem de nasıl severim söyle şimdi sen

BİLİYORUM (*)

neden çözülür birden bire ilkeler
baygın bir karanlıkta büyürken tat
unutur gözlerim salt gözlerinden öte
biliyorum gelmez birşey elimden salt bakakalırım

SEN BENDEN UZAK (*)

bekledim oysa bağıran çocukluğumla bekledim
saydım günleri uykuyu yemeği şiiri saydım
gelmedin
yıllar geçti geçmekte devam ediyor
yalandır daha çok benim için geçiyor zaman
solsan da kalırsın sen kurşun soyutluklarda
yalandır sende durmuştur anlar
serpilip bölersin kendini binbir sonsuzluğuna
(anlamın
akarsın benden uzak ılık bir toprak kadar yakın
(sularıma
ama ben hep böyle kendimi sana ulaştırmak
ne etsem yalandır benim zamanla birlik geçen
sen benden uzak dondurulmuş kaynak

BAŞLAR (*)

veremezsin güzelliğini başkalarına
hep aynı şeyleri tekrar ede ede
hep otobüslere bine bine kalabalıklarda öle öle
rezil olursun kendine karşı
içten içe biter şairliğin
biter kendine karşı büyüklüğün
başlar ölüm sürer ölüm sürer ve bitmez ölüm

SAKLANMADAN (*)

utanmıyorum kavramları
en kaba kuruluğuyla söylemekten
etkinin en gündeliğine inanıyorum
örneğin açlığa açlık
kalleşliğe kalleşlik diyorum
seni seviyorum demek için
dolaşmıyorum parlaklığın çetrefilli tarlasında
istiyorum ki
seni seviyorum dediğim zaman
kavrama bakılsın kalıbı yaratan
içtenliğe bakılsın kalıbı ısıtan
kolay değil gündeliğe gündeliğin gücünü vermek
kolay değil bozmadan doğallığı
gönüle en yalın hızını katmak
boşaltmamak için sözcükleri anlamlarından
duyabilmek için herşeyin adını bozmadan
işte anlam ondan sonra dil
işte akıl düşünce ondan sonra işlemek
utanmıyorum heryerde
dil olarak kullanmaktan dilimi
önce anlaşmak önce söz
isterse dudak büksün cımbızlı eleştirmen
isterse kadınım
kınasın beni oyunsuz diyerek
ben beni söylüyorum
utanmadan söyleyince
ben gerçeği söylüyorum
saklanmadan söyleyince

HANGİ (*)

herhangi bir yerindeydik yalnızlığın
gecenin zagrep dolaylarında ayaza karşı
sen uykusuz bir yabancı hoyrat bir tirende
ben özlemlerimle çırılçıplak

sonumu sana bağladım
geceyi senin için sevdim
radmilâ nikoliç
beyaz şarap gibi lıkır lıkır memelerin
sabahın karalarını seninle açtım
duyur sesini
hangi evrende sürer biçimin

HEM YANARIM (*)

her günün her zamanki sessizliği
dağılırdı evlerden oynak şarkılarla
aynı pazar durgunluğu güneşin sürüşünde
balkonlarda pijamalarıyla babalar
anneler daha yorgun daha terli
yalnız pazardır garipliğimi alıp götüren
yalnız pazardır uzaklığımı içime daha çok tepen
hem titrerim için için bulurum kendimi geçmiş-
(lerde
hem yanarım çaresizce daha yalnız kalırım

BİR DENEYİN

bir fikir söyleyin.
yavaşça «sabah» deyin, «akşam» deyin.

bir deneyin.
bir meydanda şöyle insancasına buluşmak istediği-
(niz
bir gün
bir meydanda şöyle insancasına
buluşmayı bir deneyin.

bir deneyin.
sadece
iyi dilekler yazın.
veya bir telegraf gönderin
bu akşam geliyorum deyin.

ışık gölge ısı
deyin.
ve geceleri
kapalı kapının ardından
fısıldayın:
tiril tiril titreme açlık buz gibi soğuk.

bir deneyin.
bir okulun bahçesinde
çocuklarım benim demeyi deneyin.

ve çocuklarınıza
derelercesine
ağaçlar bülbüllercesine
masallar anlattırın.

çoğul çekimini yapın
insan'ın.
şöyle basbayağı
oğlan deyin kız deyin.

ve sonra
gelecek zamanını çekin ekmeğin
bir çift pabuç için
hangi sayfayı karıştırmalı söyleyin.

tekrar edin umutla
yaşıyorum yaşıyorsun o da yaşamalı
hepimiz ikişer ikişer
üçer üçer girip içeri otursak sofraya

tüm madalyaları
koparın tarihten

ELİNE Mİ (*)

ben neden kurtulamıyorum bile bile ölmekten
yıkıldım daha rengi renk edemeden
dayanmalı çağlam dil kadar sıcak burukluğuyla
nerden yaşadım böyle birden böyle benim gibi
kime tuttursam bu yapıyı
eline mi koysam eriyen soluğumun beceriksiz
(mavisini

YALNIZ (*)

kimsesiz gözleri her sabah
kamçılı bir ayna oluyor
delicesine yabancı kalıyor
boynundaki kıravatına
ortalık çoktan ağarmış
sokaklar dupduru
adımbaşı bir serçenin
ıslak hıçkırığı

bulamaz elini eşyalar
korkudur hep dolaşır sularında dünyanın
bir aşk vardır tüter gözünde yalnızın
yalnız yalnıza yaklaşır ısınır sıkışmalarımız

BİTMESİN (*)

tek dinlenen kumlardır kapalı aynalarda
yıldızdır böler geceyi
çoğaltır kıyılarını deniz
ve iter zındanlarını karanlığın

ay doğar kıvılcımlarına ak köpüklerin
süt kokar gece
ansızın dağılır dalgalar salt duyulan bir ürpertide
işte aklık işte tuz
bitmesin duru güzelliği gönlümüzün

VE (*)

geceleri oluyormuş
yolları alanları bırakıp ta
gece yürüyormuş eve silâh
vatan bir
vatan iki
vatan üç
kahramanlık dört kişiymiş
vatan bir
vatan iki
vatan üç
ve silâh

BUNCA (*)

hep kötü şeyler yaptık şimdiye dek
örneğin öpüştük tenhalarda
kimi geceler birlikte yattık
seviştik
duymadık bir kere olsun
ürpertisini elele tutuşmanın
sonunda bitirdik aşkımızı

ah bir unutabilsek ne dersin
bunca yaptıklarımızı

BOYUTLAMAK (*)

ve bunca uzakken bizden
nasıl anlatır yıldızları şiir
nasıl söyler duyguyu düşünce
sokar biçimlere dağılır büyü
köpükleri ancak ben duyarım
boyutlamak kalır salt kalemime

VE BİTMEDİ (*)

bu bir boşverme mutluluğudur iğrenç ve yapışkan
duvarlarımdan gizlice zamana akan
bu bir avuntu ...
bu bir tahta balık gibi anlamsız
bu kolundan dürtükleyip taşıtlara yüklediğim
kızgın homurtusudur aldanmanın

bitkilerin karanlığında ellerimizle oynamışız hep
sizin göbeğiniz büyümüş
bense her sabah
        belki bugün belki sevmek derken
                sıçrak deneylere koşmuşum
ılıtmışım umudu miğferinde sabrın

şimdi bir çok köpekler
acıdan acımadan uzak
ılık salyalarıyla sessizliği yakıyor
kuruyup kuruyup geriliyor ellerim
dirence yatmış sancılar anaforunda
aradan bunca birikim geçti
çocuktum aklığım geçti
gençtim yitirdim körpe düşleri
ne kadar derin inlediyse yüreğim taze ve pırıl pırıl
                                        (eşiğinde aşkın
o kadar aldandım
ve bitmedi aşka susamışlığım

büyükse unutmaksa yaşamak
karşıtlara yenilip beslemekse sarsılmalarını aklın
öyleyse
yapamıyorsam düşlerden öte
bırak kalsınlar anıların benimle
senin böyle yavaş yavaş çözüldüğünü görmek
birşeylere biryerlere kaydığını görmek
seni böyle zihnin çaresiz hüznüyle kurmak
yoksa değil
anılar bile biçimle
yendim seni aldattım kendimi şimdi yalnızım
düştüm bir taş gibi gölgesine aptallıkların
şimdi soyut şimdi hayıf şimdi yok
bir geçmiş kaldı bulanık izdüşümü yaşantıların
oysa iyiydik aramazdık sözlerimize oran
nerde şimdi o bile
vaktin anılarından kalan
★
seni görüntülerden kurtarıp
yeni kavramlara dökmek
seni bütün karanlığınla anlamak demektir

ne ki yetmiyor güzelliğin
o ellerinde delicene emdiğim
bir şey var ki bizden büyük
belki çok kötü ondan büyük
olmuyor kaçmak bu noktada

herşey kesin
yeltenmek olumsuz denklem

herşeye rağmen mutluyuz
işte sıcak bir sabah gibi akıyor soluğumuz
işte göz
    bunca hızlı olmadı hiç
işte eller
    oluşun uğultusunu yaşıyor
nasıl gelirse yıkılır gece
aşılır mevsim
olur mavi toprakta
toprak bizim
özgürlük bizim değil
istesek doğabiliriz
doğmak elimizde değil
neyiz ki sevgilim
bir sevmeyi biliriz biz
bir hayal etmeyi
bir de hayallerde gerçeği görmeyi

★

bir çoğul başlıyor ansızın
herşeyi herşeye rağmen yaşatmak hızı
çoğun bölmekse de teki bir çok şeye
yaşıyor hayal
yaşıyor istek
biricik bulanığın sonsuz bölümlerinde

★

zamanla koşan imgelerine
tutsak yaşıyorum doğanın
doldursa da dağınıklığı olgun vaktin
geniş ışınlarını yaşanmışın

dirilir yine karanlıklara karanlıklara
karanlıklarda işleyen o sabırlı pas
umut olur güven olur savaş
yeniler hayatı cömert büyüklüğünde ellerin
işte anlam işte gündelik ve sonsuz
hep üreyen ışığında oluşun

★

yaralanma öyle
her keman bir yalnızlık çizgisidir
                    sinirlerimizi uzaya akıtan
bulur kuşlarını gönlün
bulur çocuk ellerini yaşımızın
ya bir ses olur ya bir şiir
belki bir kadın belki bir gül uğruna
bırakırız ezilerek ezerek yüreğimizi
uykusuz imgelerinde bayat bir perdenin

★

TUT ELİMDEN (*)

çıldırdım bir parça ışığın beyaz kâğıdında
depremin canını duyamadım
hep çizgi gösteriyor perde—hüzne vakit yok
şimdi buradaydı oysa ne kadar yalanmış
sen gelme bahar mavilerini denize götürüyorum
(ben

kanıma dur diyemem kapıları yoklüyor zaman
bu sarı kesin değil
uğurlamadık daha yağmuru
belki gece belki bu gece
bilinmeyen bir kentte bir sabah istiyorum

kartaldı suların koynunda sancıyla öpüşen
nerdeyim böyle ben burçlar söylesin bana
tut elimden güz çileğim şimdi daha iyiyim

DÜŞSEK DE (*)

nasıl başlanır bir sabaha
nereye sığar bunca yeşil
buruk bir cam kesiyor sanki durmadan
yendik kulaklarımızı hınç dolu içimiz özümüzden
(geliyor ama
bir türlü güveniyoruz çocuklara
kucak kucağa çizgiler bırakıp gitti gücümüz
anladık güvenmek bir türlü ötesi bizden değil
kabardı yüreğimiz başkaldıra kaldıra masallara
ama her sabah böyle
yine yüzümüz kırık—hınçlı solumalarda
doğaldır bir an—kurt gibi bir kuşku
sonra yeniden kurulmak yeşile yürümelere
sığmasa da alan alan güneş bu çığlığa
gizli bir silâh gibi taşısak da şarkımızı bereketli
(gönlümüzde
bilinmedik bir su nasıl patlar hem korkunç hem
(güze
öyle durduk karşısında dünyanın adamlarının
tükendi erimeleri sigaraların
bitti yıkılmaları içkilerin
kalmadı madonnalığı sevgilerin
düşsek te yine arada bir

KANIMIZI (*)

öp beni ıslak bir güvercine eğilir gibi
ayrılma gözlerimden tükenmesin suyumuz
yetmiyor suyumuz karanfillere
    kanımızı mı kullanıyoruz yoksa